

unicef
for every child

©UNICEF Thailand/Chum

การนำโรงเรียนไปสู่เด็กทุกคน
การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสใน
“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลและสถิติรวมทั้งข้อคิดเห็นในรายงานฉบับนี้
ไม่จำเป็นต้องสะท้อนท่าทีของยูนิเซฟ
ยูนิเซฟยึดมั่นในการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ
หากต้องการจัดพิมพ์ซ้ำ ตัดแปลง หรือแปลรายงานฉบับนี้
และรายงานฉบับอื่นของยูนิเซฟเป็นภาษาต่าง ๆ
สอบถามได้ที่ thailandao@unicef.org

© United Nations Children's Fund (UNICEF)
จัดพิมพ์โดยองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ
กรุงเทพมหานคร 2564
องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ)
องค์การยูนิเซฟแห่งประเทศไทย
เลขที่ 19 ถนนพระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์: 02 356 9400
โทรสาร: 02 281 6032
เว็บไซต์: WWW.unicef.org/thailand

จากวิสัยทัศน์แห่งคุณภาพ สู่การบริหารโรงเรียนหย่อมบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีวิสัยทัศน์แห่งคุณภาพที่มุ่งเน้น การปลดล็อก ปรับเปลี่ยนและเปิดกว้าง โดยประการที่สำคัญ คือ สร้างความเสมอภาคเป็นธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทันสมัย สามารถนำมาใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าถึงแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม กรอบแนวคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ “การใช้พื้นที่เป็นฐานในการขับเคลื่อนคุณภาพ นวัตกรรมขับเคลื่อนความสำเร็จ”

นโยบายของ สพฐ. มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผู้พิการ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร การดำเนินงานของ สพฐ. ครอบคลุมทุกพื้นที่ในประเทศไทยและแต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกัน ดังนั้นบุคลากรในระดับห้องเรียน โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และจังหวัดถือเป็นกลไกสำคัญในระบบการศึกษาที่จะใช้พื้นที่เป็นฐานในการขับเคลื่อนคุณภาพ และพัฒนารูปแบบและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน

สพฐ. ขอชื่นชมตัวอย่างการจัดการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย โดยได้ดำเนินงานร่วมกันกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” หรือที่เรียกว่า “โรงเรียนหย่อมบ้าน” ขึ้น ชี้ข้อค้นพบ แนวทาง และการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่ได้เป็นตัวอย่าง และการจัดการที่ให้ความเหมาะสม ตามนัยของการขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาที่ใช้พื้นที่เป็นฐานในการขับเคลื่อนคุณภาพ ดังกล่าว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากนโยบายสู่การปฏิบัติ

การปฏิรูปการจัดการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” หรือที่เรียกว่า “โรงเรียนหอย่อมบ้าน” ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2548 นับว่าเป็นนวัตกรรมจัดการศึกษาที่ใช้พื้นที่เป็นฐานได้อย่างสมภาคภูมิ

รูปแบบการจัดการศึกษาในโมเดล “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” หรือที่เรียกว่า “โรงเรียนหอย่อมบ้าน” เป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดการศึกษาที่คิดค้นและพัฒนาขึ้นมาโดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ ด้วยกรอบอัตราค่าจ้างและทรัพยากรที่มีทำให้ไม่สามารถสร้างโรงเรียนเอกเทศขึ้นในทุกหมู่บ้านได้ ประกอบกับภูมิประเทศของแม่ฮ่องสอนที่เป็นพื้นที่สูงทำให้การเดินทางของนักเรียนจากบ้านไปสู่โรงเรียนที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านมีความยากลำบากและใช้เวลานาน การใช้โมเดล “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทำให้เด็กในพื้นที่ห่างไกลมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและไม่เป็นภาระงบประมาณให้ภาครัฐมากจนเกินไป ถือเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมตามบริบทพื้นที่ และเพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี การบูรณาการการใช้ภาษาถิ่นร่วมกับการจัดการเรียนการสอนช่วยสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยให้กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ภาษาไทยได้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 มีความตระหนักว่าการสนับสนุนกิจกรรมการสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยการสนับสนุนขององค์การยูนิเซฟ ประเทศไทยจะเป็นการจุดประกายการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้พื้นที่ที่มีโอกาสในการบริหารจัดการ และรับการสนับสนุนทั้งในทางทรัพยากรและเทคนิคกระบวนการ ที่สำคัญคือนวัตกรรมต้องเป็นภาพของการบริหารจัดการที่พื้นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทความท้าทายที่เป็นอยู่และเปลี่ยนแปลงไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ยืนยันว่าการดำเนินงานนี้จะยั่งยืนเพื่อเป็นตัวอย่างของการดำเนินงานในระดับพื้นที่ และการบริหารจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นที่ตัวเด็กเป็นสำคัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

© UNICEF Thailand/2011/Athit

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีลักษณะเฉพาะ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด มีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้มากที่สุด อีกทั้งยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากที่สุด และเป็นจังหวัดที่ยากจนที่สุดในจำนวน 76 จังหวัดของประเทศไทย¹ ประมาณร้อยละ 60 ของประชากรจำนวน 274,322 คนเป็นประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง² สภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาทำให้การเดินทางยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูที่มีมรสุม

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ และมีช่องว่างด้านภาษา

เด็กในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำที่สุดจังหวัดหนึ่งในประเทศ โดยมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าเพียงเด็กที่พูดภาษามลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลไทยพยายามอย่างยิ่งในการดำเนินการเพื่อให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้าเรียนในโรงเรียน อย่างไรก็ตามความสามารถในการใช้ภาษาไทยยังคงเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน

โรงเรียนขนาดเล็กและแผนการศึกษาของประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (“สพฐ.”) เป็นหน่วยงานกำกับดูแลที่รับผิดชอบโรงเรียนในระดับประถมศึกษาจำนวน 302 โรงเรียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเด็กนักเรียนจำนวน 20,422 คนที่เข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว คิดเป็นอัตราเฉลี่ยนักเรียน 65 คนต่อโรงเรียนประถมศึกษาหนึ่งโรง³

1 ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ ปีพ.ศ. 2557

2 ข้อมูลจากองค์การยูเนสโก ปีพ.ศ. 2560

3 ข้อมูลจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีพ.ศ. 2560

แบบจำลองในการจัดการศึกษา

องค์การยูนิเซฟร่วมมือกับหน่วยงานด้านการศึกษาในท้องที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 เพื่อพัฒนาแนวคิด “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ซึ่งรวมถึงการสำรวจพบว่ามีเด็กจำนวนอย่างน้อย 1,200 คนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน ดังนั้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงเด็กเหล่านี้ จึงมีการรวมกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่แต่เดิม และที่เพิ่งเปิดใหม่เพื่อช่วยในการบริหารจัดการโรงเรียน โดยได้รวมกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวให้เป็น “โรงเรียน” เดียวที่มีขนาดใหญ่ขึ้น “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” หนึ่งโรงเรียนประกอบด้วย “ห้องเรียน” หลายห้องซึ่งแต่ละห้องตั้งอยู่ห่างจากกันหลายกิโลเมตร (และใช้เวลาในการเดินทางหลายชั่วโมง) ผู้อำนวยการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจะเดินทางไปมาระหว่างห้องเรียนหย่อมบ้านต่าง ๆ โดยใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ ดังนั้น การจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นี้ จึงจะเป็นการศึกษาที่บรรลุเป้าประสงค์ในการเพิ่มจำนวนเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ (“ศธ.”) โดยครูใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” แต่ละห้องเรียนนั้นจะมีเวลาในการทำกิจกรรมการศึกษาในโรงเรียน (time-on-task) มากขึ้นเนื่องจากการได้รับการสนับสนุนจากคณะทำงานด้านธุรการที่อยู่ในศูนย์การศึกษาประจำอำเภอ

ผลการดำเนินงานที่เป็นที่น่าพึงพอใจ

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มดำเนินโครงการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา มีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หลายพันคนได้รับประโยชน์จากโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา ประโยชน์ดังกล่าวได้แก่

- จำนวนเด็กตกหล่นในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ลดลง
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาได้เข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 100
- เด็กเล็กได้อาศัยอยู่กับครอบครัวแทนที่จะถูกส่งไปเรียนโรงเรียนประจำ
- นักเรียนได้รับความเอาใจใส่มากขึ้นเนื่องจากอัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครูลดลง
- เนื่องจากครูผู้สอนเป็นบุคลากรในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่จะพูดภาษาแม่ภาษาเดียวกับเด็กนักเรียน ครูเหล่านี้จึงสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กนักเรียนได้ และมีโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง
- ผู้ปกครองและกระทรวงศึกษาธิการมีค่าใช้จ่ายลดลง

ความสำคัญของรายงานฉบับนี้

รายงานฉบับนี้นำเสนอข้อมูลประวัติความเป็นมา และบทเรียนที่ได้รับจากการทำโครงการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มาเป็นระยะเวลากว่าหนึ่งทศวรรษ ซึ่งสามารถเป็นประโยชน์แก่เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กเครือข่ายอื่น ๆ นอกจากนี้ รายงานฉบับนี้ยังมุ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐาน (Mother Tongue-Based Multilingual Education หรือ MTB-MLE) และหลักสูตรพิเศษ “ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์” เพื่อลดปัญหาช่องว่างด้านภาษาของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ตัวย่อและอักษรย่อ

AY	Academic Year หรือปีการศึกษา
DLTV	Distance Learning Television หรือการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
กสศ.	กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
สพป.	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา
FAL	Foundation for Applied Linguistics หรือมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์
KYDS	Khunyuam District Local School หรือ โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม
MDS	Muang Mae Hong Son District Local School หรือโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
ศธ.	กระทรวงศึกษาธิการ
MTB-MLE	Mother Tongue-Based Multilingual Education หรือ การจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐาน
สพฐ.	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
ONFEC	Office of the Non-Formal Education Commission หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานอกระบบ (ปัจจุบันคือ กศน.)
ONET	Ordinary National Education Test หรือการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน
กศน.	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
PISA	Programme for International Student Assessment หรือโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล
PDS	Pai District Local School หรือโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปาย
PMPDS	Pang Mapha District Local School หรือโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปางมะผ้า
RILCA	Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University หรือสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
RT	Reading Test หรือ การประเมินความสามารถด้านการอ่าน
TPR	Total Physical Response หรือเทคนิคการสอนภาษาโดยใช้ท่าทาง
TEC	Thai for Ethnic Children หรือ ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์
ยูนิเซฟ	องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ

สารบัญ

จากวิสัยทัศน์แห่งคุณภาพ สู่การบริหารโรงเรียนหย่อมบ้าน	iii
จากนโยบายสู่การปฏิบัติ การปฏิรูปการจัดการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน	iv
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	v
ตัวย่อและอักษรย่อ	vii
สารบัญ	vii
สารบัญแผนภาพ	x
สารบัญตาราง	x
ภาพรวมเกี่ยวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน	1
จุดเริ่มต้นของโครงการ	2
การค้นหาเด็กนักเรียนที่ยังไม่ได้เข้าสู่ระบบการจัดการศึกษา	2
แรงบันดาลใจจากประเทศนิวซีแลนด์	3
เพิ่มจำนวน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จากหนึ่งโรงเป็นสี่โรง	3
แบบจำลองการจัดการศึกษาของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”	5
ศูนย์กลางที่ไม่รวมศูนย์	5
มุ่งให้เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ และคิดคำนวณเลขเป็น	6
การรับนักเรียนและการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade)	8
ขนาดของชั้นเรียน	9
ภาษาแม่ของเด็กนักเรียน	10

การคัดเลือก การรักษา และการพัฒนาขีดความสามารถของครู	11
คุณสมบัติของครู	12
ภาษาแม่ของครูผู้สอน	12
การพัฒนาด้านอาชีพสำหรับครู	14
การสนับสนุนจากชุมชน	14
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”	16
ความเสมอภาคและเพศ	18
ผลการเรียน	19
การประเมินความสามารถด้านการอ่าน (Reading Test: RT)	19
การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (โอเน็ต)	21
ผลสรุปทางวิชาการ	23
“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ในมุมมองของคนไทย	24
การเข้าเยี่ยมชมของบุคคลที่มีชื่อเสียง	24
โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ยูนิเซฟ - ท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ต	26
อุปกรณ์การเรียนการสอนและทุนการศึกษา	26
การจัดหาน้ำสะอาดให้แก่พวกเขา	27
การใช้เงินงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ	28
มองอดีต มองอนาคต	31
ความท้าทาย	31
บทเรียนที่ได้รับ	32
จุดเชื่อมต่อทางด้านนโยบาย	32
ข้อเสนอแนะ	34
บทสรุป	35
เอกสารแนบท้าย ก: รายวิชาสำหรับครู “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”	37
เอกสารแนบท้าย ข: การประเมินความสามารถด้านการอ่าน	38
บรรณานุกรม	40
กิตติกรรมประกาศ	43

สารบัญแนภาพ

แนภาพที่ 1	ห้องเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ที่ตั้งอยู่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1	4
แนภาพที่ 2	โครงสร้างการบริหารจัดการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” (ข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1)	5
แนภาพที่ 3	ผลการศึกษาของเด็กนักเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จากการประเมินผลความรู้ภาษาไทยของประเทศ แบ่งตามชั้นเรียน	19
แนภาพที่ 4	คะแนนรวมจากการประเมินผลความรู้ความสามารถด้านภาษาสำหรับเด็กนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 โรงเรียนเขตพื้นที่ศึกษาอำเภอปาย โดยพิจารณาจากตระกูลภาษาที่เด็กใช้	20
แนภาพที่ 5	“พื้นที่สีแดง” ที่มีผลคะแนนสอบโอเน็ตต่ำ (ดัดแปลงจากสทศ., 2562)	21
แนภาพที่ 6	ผลรวมของคะแนนโอเน็ตของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของจังหวัด	22
แนภาพที่ 7	คะแนนวิชาภาษาไทยในการสอบโอเน็ตของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของจังหวัด	22

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	การเปิดรับนักเรียนเข้าชั้นเรียนต่างๆ ของโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปาย ปีพ.ศ. 2561 – 2562	8
ตารางที่ 2	การเรียนการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade) ในโรงเรียนบ้านมะโนรา เขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปาย ปีพ.ศ. 2561 – 2562	9
ตารางที่ 3	ตัวเลขจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม	10
ตารางที่ 4	ภาษาแม่ของนักเรียน ปีการศึกษาพ.ศ. 2561	11
ตารางที่ 5	ภาษาแม่ของครู ปีการศึกษาพ.ศ. 2561	13

ภาพรวมเกี่ยวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรจำนวน 274,322 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 12,681 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ร้อยละ 87.2 ยังเป็นพื้นที่ป่า⁴ หมู่บ้านขนาดเล็กหลายร้อยหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งอยู่ในหุบเขาสูงชัน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่ ได้แก่ ไทยใหญ่จากรัฐฉาน (ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานในที่ลุ่มและพื้นที่เขตเมือง) กะเหรี่ยงสะกอ ม้ง ลัวะ และลาหู่

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชายแดนร่วมกับประเทศเมียนมายาว 483 กิโลเมตร ดังนั้น จึงเป็นช่องทางสำคัญสำหรับผู้อพยพหนีภัยสงครามความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมาที่ยืดเยื้อเป็นเวลาหลายปี อีกทั้งยังเป็นช่องทางให้ผู้อพยพเดินทางเข้ามาในประเทศไทยด้วยความหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น จากข้อมูลในปีพ.ศ. 2561 มีประชากรจำนวนประมาณ 31,400 คนที่อาศัยอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ให้การยอมรับจำนวน 4 แห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน⁵ นอกจากนี้ ยังมีผู้อพยพจำนวนมากทั้งที่มีการทำข้อมูลรายงานและที่ไม่ปรากฏในข้อมูลรายงานที่อาศัยอยู่นอกค่ายผู้ลี้ภัย เด็กจำนวนมากเป็นเด็กไร้สัญชาติ และไม่ได้รับสัญชาติไม่ว่าจากประเทศใด อย่างไรก็ตาม กระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยได้ให้การรับรองว่าเด็กทุกคนมีสิทธิเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่ว่าเด็กนั้นจะมีสัญชาติใดหรือไม่ว่าจะมีสัญชาติหรือไม่ก็ตาม⁶

การจัดการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอุปสรรคอันเกิดจากการที่ประชากรในจังหวัดใช้ภาษาแตกต่างกันหลายภาษา พื้นที่ทางภูมิศาสตร์เป็นหุบเขาทำให้เดินทางไม่สะดวก ทั้งยังมีปัญหาความยากจน จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรี (MICS) พ.ศ.2558-2559 ใน 14 จังหวัดที่ยากจนที่สุดของประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอนถือเป็นจังหวัดที่มีอัตราแรกเข้าในชั้นประถมศึกษาต่ำที่สุดเป็นอันดับสอง (ร้อยละ 56.8) มีอัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่ำที่สุดเป็นอันดับสาม (ร้อยละ 85.7) อีกทั้งมีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในชั้นมัธยมศึกษาต่ำที่สุดเป็นอันดับสอง (ร้อยละ 61.4)⁷ กระทรวงศึกษาธิการให้งบประมาณสนับสนุนแก่โรงเรียนโดยพิจารณาจำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ ส่งผลให้โรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยได้รับงบประมาณไม่เพียงพอแก่ความต้องการ แม้ว่าจะมีการให้เงินอุดหนุนชดเชยต่อหัวเพิ่มเติมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 250 บาทต่อคน ในแต่ละภาคการศึกษาแล้วก็ตาม

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมี 7 อำเภอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่มีหน้าที่กำกับดูแลการจัดการเรียนการสอนใน 4 อำเภอ (ได้แก่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอขุนยวม) ส่วนอีก 3 อำเภอที่เหลือ (ได้แก่ อำเภอแม่สะเรียง อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอสบเมย) นั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

4 ข้อมูลจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีพ.ศ. 2560

5 The Border Consortium, 2019

6 เด็กผู้อพยพจำนวน 164,000 คนได้เข้าเรียนในโรงเรียนในประเทศไทย ในขณะที่ยังมีเด็กอีกจำนวน 200,000 คนที่ยังไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน (ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ ปีพ.ศ. 2562)

7 ข้อมูลจากองค์การยูนิเซฟ ปีพ.ศ. 2559

จุดเริ่มต้นของโครงการ

การค้นหาเด็กนักเรียนที่ยังไม่ได้เข้าสู่ระบบการจัดการศึกษา

ในปีพ.ศ. 2558 กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) และนักสถิติขององค์การยูเนสโกพบว่าเด็กในประเทศไทยซึ่งไม่ได้เข้าเรียนในจำนวนสูงกว่าที่คาดไว้⁸ เด็กจำนวนมากเป็นบุตรของแรงงานอพยพที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่อีกจำนวนหนึ่งเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลของประเทศไทยมาหลายชั่วอายุ เด็กจำนวนมากเป็นเด็กไม่มีสัญชาติไม่ว่าในประเทศใด

ก่อนการสำรวจดังกล่าว เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาในท้องที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 มั่นใจว่าได้จัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนในพื้นที่แล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อย และตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล อีกทั้งยังเป็นที่ยังถือว่าเป็นแหล่งเพาะปลูกฝิ่น ดังนั้น จึงเป็นจังหวัดที่ได้รับความสนใจจากโครงการด้านการศึกษาหลายโครงการของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำรงจระเวณชายแดน (ซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วย) องค์การนอกภาครัฐ/องค์การไม่แสวงผลกำไรทั้งในประเทศและระหว่างประเทศหลายองค์การ รวมทั้งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ได้จัดตั้งโรงเรียนแม่และโรงเรียนสาขาห้อมบ้าน และส่ง “ครูตอย” เข้าไปในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลโดยขี่ม้าหรือจักรยานยนต์เพื่อทำการเรียนการสอน จัดตั้งโรงเรียนประจำ และทดลองใช้จานดาวเทียมที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อรับการถ่ายทอดการเรียนการสอนจากชั้นเรียนในภาคกลางของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อเริ่มโครงการสำรวจหาเด็กที่ไม่ได้รับการเรียนการสอน (โครงการดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 จึงได้ทราบว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาได้ละเลยกลุ่มประชากรหลายกลุ่มที่จำนวนประชากรไม่มากพอที่จะถือเป็นหมู่บ้านตามคำจำกัดความของกระทรวงมหาดไทย กลุ่มประชากรเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ห่างไกลในภูเขา ซึ่งมีเด็กจำนวนมากกว่า 1,200 คนที่ไม่ได้เข้าร่วมในระบบการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นกลุ่มนักเรียนที่ไม่อยู่ในการสำรวจ⁹

ในขณะเดียวกัน องค์การยูนิเซฟมุ่งให้ความสำคัญแก่เด็กที่ด้อยโอกาสและอยู่ในภาวะเปราะบางมากที่สุด ได้แก่ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากภัยสึนามิในปีพ.ศ. 2547 เด็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้อพยพ และประชากรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย¹⁰ องค์การยูนิเซฟพยายามเชื่อมโยงทรัพยากรจากภาครัฐไปถึงพื้นที่ที่ท้องถิ่นที่มีความจำเพาะ มิเช่นนั้นแล้ว พื้นที่เหล่านี้จะถูกขจัดเลยในการกำหนดแผนงานและนโยบายระดับประเทศ

© UNICEF Thailand/Chum/2009

8 UNESCO Institute for Statistics & UNICEF, 2005

9 ปราคำ, 2561

10 Wiboonupattam, 2016

แรงบันดาลใจจากประเทศนิวซีแลนด์

ในปีพ.ศ. 2548 องค์การยูนิเซฟนำเจ้าหน้าที่ที่สำคัญจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนและกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนครูจากโรงเรียนขนาดเล็กไปยังประเทศนิวซีแลนด์เพื่อเยี่ยมชมโรงเรียน “Correspondence School” ซึ่งปัจจุบันมีชื่อเรียกว่า “Te Aho O Te Kura Pounamu” ซึ่งเป็นระบบการจัดการเรียนการสอนแบบกระจายศูนย์ ใช้การสอนแบบคละชั้น (Multi-grade)¹¹ และเป็นระบบที่ “ออกแบบเพื่อให้เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลได้รับประโยชน์มากที่สุด เช่นเด็กที่พ่อแม่ทำงานเป็นผู้ดูแลประภาคาร และผู้เลี้ยงแกะที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลตามเกาะขนาดเล็ก หรือในเขตอำเภอที่อยู่ในภูเขา”¹² ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางไปศึกษาดูงานดังกล่าวทำให้นายโกศล ปราคำ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เกิดแนวคิดว่า เดิมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพยายามให้เด็กเข้ามาเรียนในโรงเรียน แต่ที่จริงแล้วสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องนำโรงเรียนไปสู่เด็ก¹³

ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องของขนาดในการดำเนินการ เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาในพื้นที่ทราบดีว่าสภาพ เห็นว่าการสร้างโรงเรียนและจัดหาบุคลากรเพื่อไปประจำการในโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อยนั้นเป็นเรื่องยาก อีกทั้งกลไกหลักของสพฐ. ในการจัดสรรเงินงบประมาณสำหรับโรงเรียนนั้นยังใช้ระบบการพิจารณาจากจำนวนนักเรียน โรงเรียนของสพฐ. ที่มีขนาดเล็กที่สุดยังต้องมีครูใหญ่หรือผู้อำนวยการโรงเรียนและต้องมีครูประจำอย่างน้อยสองคน ต่อมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 และองค์การยูนิเซฟจึงได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนใหม่ โดยรวบรวมเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนจากพื้นที่ที่มีได้เป็นหมู่บ้านเพื่อเข้าเรียนใน “โรงเรียน” เดียวกัน โรงเรียนดังกล่าวนี้มี “ห้องเรียน” ที่ตั้งอยู่ห่างจากกันในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ “โรงเรียน” แห่งใหม่นี้มีนักเรียนมากกว่า 100 คน มีผู้อำนวยการโรงเรียน/ ครูใหญ่เพียงคนเดียวที่ต้องเดินทางไปยังห้องเรียนต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบการจัดการเรียนการสอน สำนักงานของผู้อำนวยการโรงเรียน/ ครูใหญ่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางของอำเภอ ซึ่งต้องขับรถออกไปจาก “ห้องเรียน” แต่ละห้องมีระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 1 – 6 ชั่วโมง รูปแบบการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้เรียกว่าโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 1 หรือ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” และเรียกอย่างไม่ทางการว่า “โรงเรียนหย่อมบ้าน”

เพิ่มจำนวน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จากหนึ่งโรงเรียนสี่โรง

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” แห่งแรกเริ่มเปิดทำการเรียนการสอนในปีพ.ศ. 2548 มีห้องเรียนหย่อมบ้านจำนวน 16 ห้อง แต่ละห้องเคยเป็นโรงเรียนที่ต้องปิด หรือใกล้ปิดทำการเนื่องจากมีจำนวนเด็กสมัครเข้าเรียนไม่มาก ห้องเรียนอื่น ๆ นั้นเคยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งทำหน้าที่ให้บริการด้านการศึกษาแก่ผู้ใหญ่และเด็ก สำหรับพื้นที่ที่ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเรียนการสอนนั้น ชุมชนสร้าง “ห้องเรียน” แห่งใหม่ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น และหลังคาที่ทำจากเหล็กซึ่งใช้เงินทุนสนับสนุนขององค์การยูนิเซฟ

เมื่อเวลาผ่านไป มีการสร้าง “ห้องเรียน” เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในพื้นที่ห่างไกล เช่น ในปีพ.ศ. 2556 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 แบ่งห้องเรียนจำนวน 23 ห้องเป็นโรงเรียน 4 โรงตามแนวเขตอำเภอ โดย “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” แห่งใหม่ทั้งสี่โรงนี้จะมีเจ้าหน้าที่ธุรการ ผู้ช่วยด้านการเงิน ตลอดจนผู้ดูแลเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนครูจำนวน 2 – 3 คนสำหรับ “ห้องเรียนหย่อมบ้าน” แต่ละแห่ง ข้อจำกัดของกระทรวงศึกษาธิการด้านเงินทุนและการว่าจ้างทำให้ครั้งหนึ่งของครูที่ได้รับการว่าจ้างนั้นเป็นคนหนุ่มสาวกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ว่าจ้าง มีสัญญาการว่าจ้างเป็นระยะเวลา 1 ปี โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ

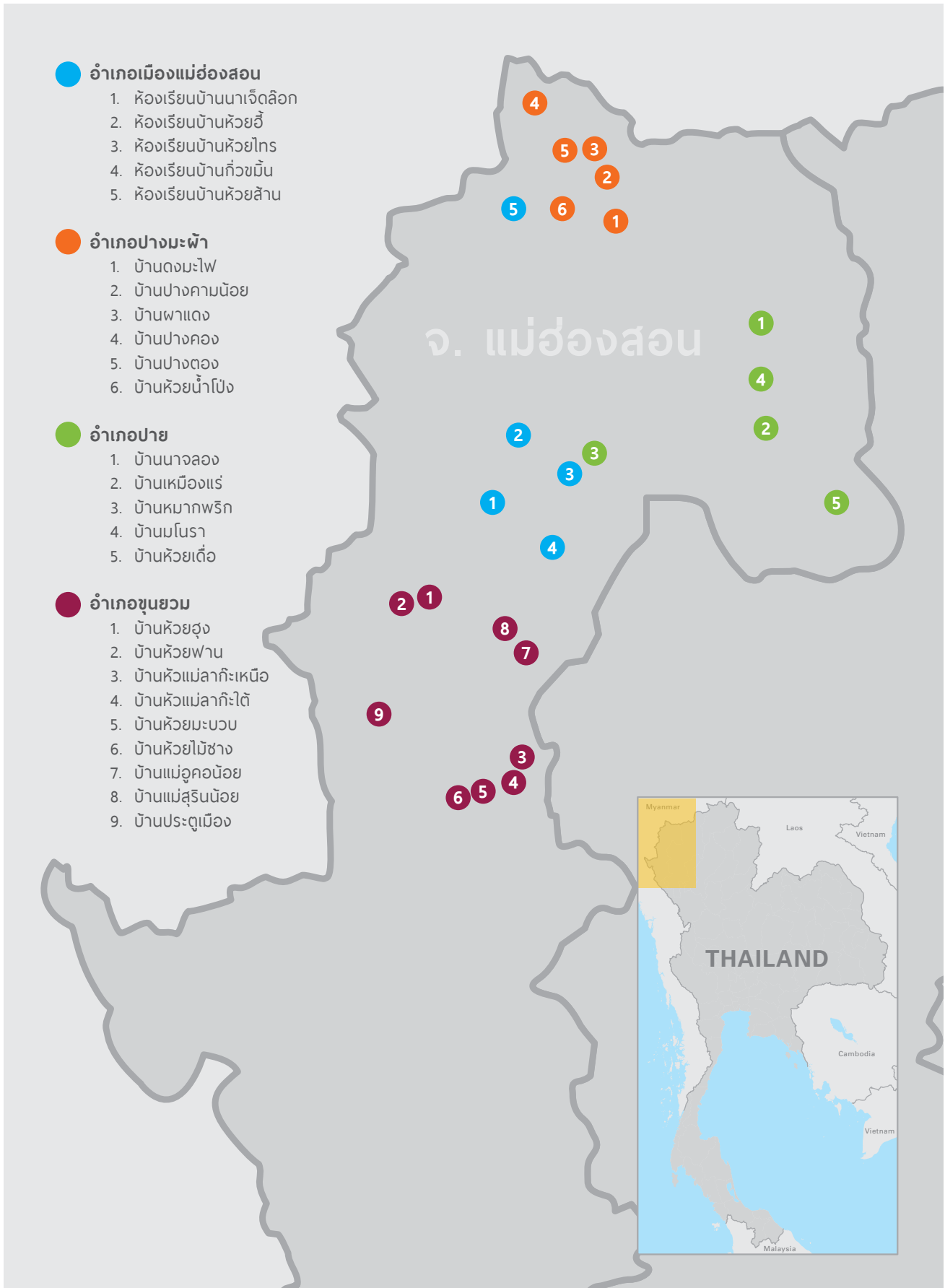

11 ก่อนการเดินทางไปดูงานด้านการจัดการศึกษาที่ประเทศนิวซีแลนด์ องค์การยูนิเซฟเสนอโครงการนำร่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนรวมชั้นเรียน (Multi-grade) สำหรับโรงเรียนกว่า 1,000 โรงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดนครสวรรค์ อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวไม่เป็นผลเนื่องจากศธ. ต้องการที่จะรวมโรงเรียนขนาดเล็กมากกว่าที่จะจัดการเรียนการสอนด้วยแนวคิดดังกล่าว (รังสรรค์, 2562) การศึกษาดูงานด้านการเรียนการสอนที่ประเทศนิวซีแลนด์สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ศูนย์กลางด้านทรัพยากรครูของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาด้วย โดยได้ทดลองใช้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นระยะเวลาหลายปี หลังจากนั้นจึงมีการตัดสินใจที่จะจัดสรรทรัพยากรจากศูนย์กลางให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ครูสามารถเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวได้ง่ายยิ่งขึ้น

12 Blundell, 2005

13 ปราคำ, 2561

แผนภาพที่ 1 ห้องเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ที่ตั้งอยู่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

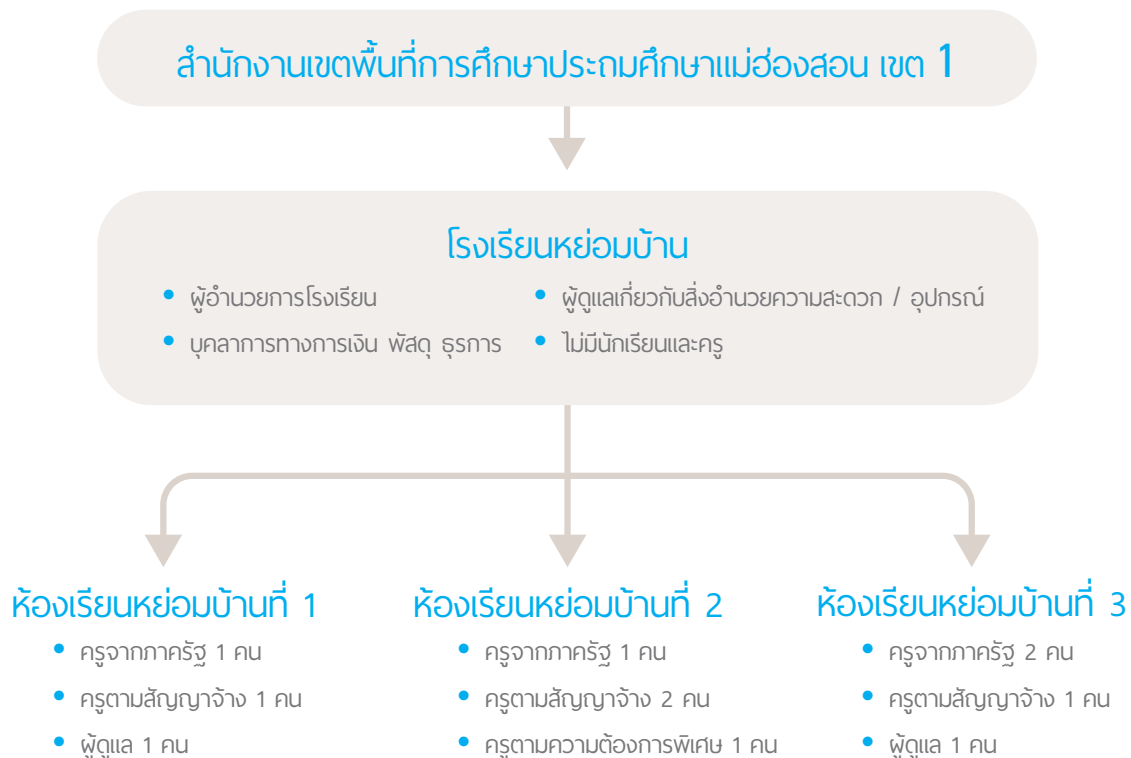
แบบจำลองการจัดการศึกษาของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”

ศูนย์กลางที่ไม่รวมศูนย์

การจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นี้ คณะทำงานหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการนั้นจะมีสำนักงานอยู่ในศูนย์กลางของอำเภอ ซึ่งจะไม่ครูหรือนักเรียน ซึ่งสำนักงานของผู้อำนวยการโรงเรียนนั้นจะตั้งอยู่ห่างจากห้องเรียนออกไปกว่า 20 กิโลเมตร และเป็นทำงานของผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่การเงิน และเจ้าหน้าที่พัสดุ “ห้องเรียนหย่อมบ้าน” แต่ละห้องเรียนนั้นตั้งอยู่ห่างจากกันหลายกิโลเมตร คณะทำงานด้านงานธุรการจะเข้าเยี่ยม “ห้องเรียนหย่อมบ้าน” ที่อยู่ห่างไกลเพื่อให้การสนับสนุนแก่ครูที่รัฐบาลหรือท้องถิ่นเป็นผู้ว่าจ้าง เด็กจะอยู่ใน “ห้องเรียนหย่อมบ้าน” จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังจากนั้นจะถูกส่งต่อให้เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในจังหวัด

ดังนั้น แบบจำลอง “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จึงแตกต่างจากแบบจำลอง “โรงเรียนแม่และโรงเรียนสาขา” ที่เป็นรู้จักกันโดยทั่วไป ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนที่โรงเรียนขนาดใหญ่นั้นให้การสนับสนุนงานบางส่วน ยกตัวอย่างเช่น ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 นั้น “โรงเรียนสาขา” มักเป็นโรงเรียนที่เปิดทำการเรียนการสอนเอง และมีครูจากภาครัฐและครูที่ว่าจ้าง จากบุคลากรในท้องที่ ส่วนใหญ่นักเรียนจะออกจากโรงเรียนสาขาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หรือปีที่ 4 เพื่อเข้าเรียนและอาศัยกินนอนอยู่ในโรงเรียนแม่¹⁴

แผนภาพที่ 2 โครงสร้างการบริหารจัดการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” (ข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1)

14 โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง และห้องเรียนสาขา 12 แห่งตั้งอยู่ในจังหวัดตากเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดที่แสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของแบบจำลองของโรงเรียนแม่และโรงเรียนสาขา

สื่อการเรียนการสอนวิชาการอ่านสำหรับเด็กเล็ก

การช่วยให้เด็กนักเรียนสามารถเชื่อมโยงความคิดจากการอ่านเข้ากับความหมายนั้นเป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นทั่วจังหวัดแม่ฮ่องสอน

มีการสอบถามครู “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” 7 คนว่าตำราเรียนเล่มใดที่ครูเห็นว่ามีส่วนประโยชน์ในการสอนวิชาการอ่านให้แก่เด็กเล็กในกลุ่มครูที่เข้าร่วมการสอบถามนี้มีครูเพียงหนึ่งรายที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่และใช้หลักสูตรมาตรฐานของสพฐ. ครูคนดังกล่าวมักจะขอให้เด็กโตอธิบายบทเรียนโดยใช้ภาษาแม่ของเด็กนักเรียน ส่วนครูอีก 6 คนซึ่งเป็นครูกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงสะกอนนั้นใช้ตำราเรียนที่ชื่อว่า “มานะ มานี” ซึ่งเป็นตำราเรียนหลักในระบบการศึกษาของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ 70 และ 80 ตำราเรียน “มานะ มานี” ในชุดแรก ๆ นั้นใช้คำที่ไม่มีเสียงพยัญชนะก้ำย ซึ่งเป็นปัญหาหลักของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเนื่องจากภาษาแม่ของเด็กเหล่านั้นไม่มีเสียงพยัญชนะก้ำย (และเป็นเรื่องยากที่เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนี้จะฟังเสียงพยัญชนะก้ำยของภาษาไทยออก) นอกจากนี้ชุดตำราเรียน “มานะ มานี” นี้ยังมีเรื่องสั้นที่อ่านเข้าใจได้ง่าย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กที่เติบโตในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยในทางตรงกันข้าม สื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยฉบับปัจจุบันของสพฐ. หรือที่สพฐ. อนุมัติให้ใช้ได้นั้นมีคำที่ออกเสียงยาก อีกทั้งมีข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับประเภทของพยัญชนะ และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวรรณยุกต์ อีกทั้งมีเรื่องสั้นเพื่อให้นักเรียน

ฝึกอ่านไม่มากนัก ครูกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมักจะเลือกใช้บทเรียนจากตำราเรียนของสพฐ. เพื่อเสริมเนื้อหาของตำรา “มานะ มานี” อย่างไรก็ตาม ครูเหล่านี้มิได้สอนตามลำดับเนื้อหาวิชาของสพฐ. เนื่องจากลำดับเนื้อหาวิชาของสพฐ. นั้นยากเกินไปสำหรับผู้เรียนภาษาไทย

มีการขอให้ครูหลายรายช่วยศึกษาตรวจทานตำราเรียนเกี่ยวกับการอ่านและเขียนสำหรับเด็กเล็กซึ่งองค์กรภาคเอกชนของไทยชื่อว่า มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ (FAL) จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในงานที่เรียกว่า “ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ (Thai for Ethnic Children: TLC)” ตำราดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ MTB-MLE ซึ่งดำเนินโครงการอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ครูเหล่านี้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าตำราเรียนของ FAL นี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเนื่องจากสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักตัวอักษรที่ใช้บ่อยก่อนในเบื้องต้น จากนั้นจึงมุ่งเน้นคำที่ใช้ประจำวันที่ไม่มีเสียงพยัญชนะก้ำย ตำรานี้สามารถนำไปใช้สอนด้วยปากเปล่า โดยใช้เทคนิคการสอนที่เรียกว่า Total Physical Response หรือเทคนิคการสอนภาษาโดยใช้ท่าทาง นอกจากนี้ ครูเหล่านี้ยังเห็นว่าควรบรรจุหนังสือภาษาไทยขนาดใหญ่ฉบับเข้าใจง่ายของ FAL และหนังสือขนาดเล็กแบ่งตามชั้นซึ่งมีภาพประกอบจากฝีมือศิลปินกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไว้ในห้องสมุดเคลื่อนที่ของ UNICEF-Tops

© Chaiwee Khachonkhunhwamdee 2018

การปรับปรุงหลักสูตรและ การฝึกอบรมให้ทันสมัย

ผลการศึกษาเบื้องต้นที่นำเสนอในรายงานฉบับนี้ รวมถึงการประเมินผลการดำเนินงานโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ขององค์การยูนิเซฟในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตาก ทำให้องค์การยูนิเซฟ และ FAL ร่วมกันจัดทำโครงการพัฒนาหลักสูตรและการ สัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์” มีระยะเวลาสามวันสำหรับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเคลื่อนที่ในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 โครงการพัฒนาดังกล่าวได้รับการตอบรับที่ดีเป็นอย่างดี และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 ได้เชิญ ให้ FAL จัดการฝึกอบรมให้แก่ครูทุกคนของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ในเดือนมิถุนายน 2562 จึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับ องค์การยูนิเซฟในการใช้ประโยชน์จากบทเรียนที่ได้รับจากการลงทุนพัฒนาการศึกษา โดยใช้ภาษาแม่ในพื้นที่ภาคใต้ของ ประเทศไทย ตลอดระยะเวลา 10 ปี

การรับนักเรียนและการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade)

ด้วยข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนนักเรียนและครู ชั้นเรียนของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จึงใช้ปรัชญาการจัดการเรียนการสอนแบบไม่เป็นทางการที่เรียกว่า การสอนแบบคละชั้น โดยครูคนหนึ่งรับผิดชอบทั้งเรื่องการบริหารจัดการและการสอนเด็กนักเรียนมากกว่าหนึ่งชั้นเรียน ทั้งนี้ โรงเรียนในระบบ “ปกติ” ของประเทศไทยจะรับนักเรียนใหม่เพื่อเข้าเรียนในชั้นต่าง ๆ ทุกปี แต่ห้องเรียนหย่อมบ้านบางแห่งจะเปิดรับนักเรียนในชั้นใหม่เพียงปีเว้นปีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ในปีพ.ศ. 2561 “ห้องเรียน” บางห้องจึงเปิดรับเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีที่ 4 และปีที่ 6 เท่านั้น ส่วนปีพ.ศ. 2562 นั้นเปิดรับเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 3 และปีที่ 5 ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการเปิดรับนักเรียนในชั้นต่าง ๆ ของ “ห้องเรียน” ใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปาย” สำหรับปีการศึกษาพ.ศ. 2561 – 2562

“ห้องเรียน” ส่วนใหญ่มีห้องที่ใช้ทำการเรียนการสอน 2 – 3 ห้อง โดยใช้สำหรับการเรียนการสอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล ประถมศึกษาตอนต้น และประถมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากมีบุคลากรจำนวนจำกัด ครูผู้สอนจึงมักต้องรับผิดชอบเด็กนักเรียนมากกว่าหนึ่งชั้นเรียน ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิแสดงภาระหน้าที่รับผิดชอบด้านงานสอนต่อไปนี้ โดยเป็นข้อมูลจากห้องเรียนมะโนราใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปาย” ครูคนหนึ่งรับผิดชอบเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ชั้นอนุบาล 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่ครูอีกท่านรับผิดชอบเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และปีที่ 4

ตารางที่ 1 การเปิดรับนักเรียนเข้าชั้นเรียนต่าง ๆ ของโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปายปีพ.ศ. 2561 – 2562

ชั้นเรียน	อนุบาล 1	อนุบาล 2	อนุบาล 3	ประถม ศึกษาปีที่ 1	ประถม ศึกษาปีที่ 2	ประถม ศึกษาปีที่ 3	ประถม ศึกษาปีที่ 4	ประถม ศึกษาปีที่ 5	ประถม ศึกษาปีที่ 6
บ้านนาจลอง		x	x	x	x	x	x	x	x
บ้านห้วยเตี๋ย		x			x		x		x
บ้านเหมืองแร่		x	x	x	x	x	x	x	x
บ้านหมากพริก		x	x		x		x		x
บ้านมะโนรา		x	x	x	x		x	x	x

ตารางที่ 2 การเรียนการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade) ในโรงเรียนบ้านมะโนรา เขตพื้นที่การศึกษาอำเภอป่าปีพ.ศ. 2561 – 2562

ชั้นเรียน	ครูผู้รับผิดชอบ	วิชาที่สอน
อนุบาล 2	นายกฤตภาส ไปรตปรานนาม	สังคมศึกษา
อนุบาล 3	นายกฤตภาส ไปรตปรานนาม	สังคมศึกษา
ประถมศึกษาปีที่ 1		
ประถมศึกษาปีที่ 2	นายสุเทพ สะตะอะ	พลศึกษา
ประถมศึกษาปีที่ 3		
ประถมศึกษาปีที่ 4	นายสุเทพ สะตะอะ	พลศึกษา
ประถมศึกษาปีที่ 5		
ประถมศึกษาปีที่ 6	นายกฤตภาส ไปรตปรานนาม	สังคมศึกษา

การเรียนการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade) เป็นวิธีการที่ใช้อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ระบบการฝึกอบรมครูผู้สอนนั้นมิได้เตรียมความพร้อมให้แก่ครูในการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade) ในทางตรงกันข้าม มีความคาดหวังให้ครูต้องสร้างระบบการจัดสรรเวลาการสอนของตนเอง โดยพิจารณาถึงความสามารถของนักเรียนกลุ่มต่าง ๆ และต้องขอให้เด็กนักเรียนที่โตกว่าหรือมีผลการเรียนที่ดีกว่าช่วยเหลือเด็กเล็กหรือเด็กที่เรียนอ่อนกว่า ช่องว่างดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

โรงเรียนในระบบปกติของประเทศไทยค่อนข้างเข้มงวดในเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุ แต่การเรียนการสอนแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นั้นมีความยืดหยุ่นในการให้นักเรียนเข้าเรียนในกลุ่มเด็กนักเรียนที่ตรงกับระดับความสามารถของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะภาษาไทย

ขนาดของชั้นเรียน

ในอดีต ชั้นเรียนอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทยมีเด็กนักเรียนมากถึง 50 คนต่อชั้น¹⁵ ในปีพ.ศ. 2558 กระทรวงศึกษาธิการประกาศแผนที่จะลดขนาดชั้นเรียนลงเพื่อให้แต่ละชั้นเรียนมีเด็กนักเรียนไม่เกิน 40 คนในกรณีที่เป็นโรงเรียนมัธยม และ 30 คนในกรณีชั้นอนุบาลและประถมศึกษา

ด้วยเหตุนี้ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จึงโดดเด่นออกมาในสองเรื่อง จากข้อมูลที่ได้รับจากนักสถิติของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่จะมีเด็กนักเรียนประมาณ 20 – 30 คนต่อชั้นเรียน เนื่องจากการรวมจำนวนห้องเรียนทั้งหมดเข้าด้วยกันเวลารายงานผล แต่ในความเป็นจริง ชั้นเรียนแต่ละชั้นในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษามีจำนวนนักเรียนน้อยกว่านั้นมาก เนื่องจากมีเด็กเพียงไม่กี่คนที่เข้าเรียนในแต่ละชั้นตามห้องเรียนห้อยบ้านแต่ละแห่ง

ทั้งนี้ จะเห็นได้จากตัวเลขการเข้าเรียนในโรงเรียนของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม” เมื่อพิจารณาในแง่ของการบริหารงานธุรการโรงเรียนดังกล่าวถือเป็นโรงเรียนที่มีผู้อำนวยการโรงเรียนคนเดียวเป็นผู้บริหาร และมีเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลจำนวน 54 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษา 131 คนใน 9 ห้องเรียนห้อยบ้าน ทำให้มีจำนวนนักเรียนโดยเฉลี่ยห้องละ 20.56 คน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ห้องเรียนแต่ละห้องของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นั้นจะมีนักเรียนแต่ละระดับชั้นตั้งแต่ 1 – 9 คนเท่านั้น

15 ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ปีพ.ศ. 2558

ตารางที่ 3 ตัวเลขจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม

ห้องเรียน	ชั้นอนุบาล			ชั้นประถมศึกษา						รวม
	อ.1	อ.2	อ.3	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	
บ้านห้วยหุง			2		7	5		2		16
บ้านห้วยพาน		3	1	3	1	1	1	1	1	12
บ้านห้วยแม่ลาเกะเหนือ		3	1	8	3		3	3	1	22
บ้านห้วยแม่ลาเกะใต้		1	3	2			2		2	10
บ้านห้วยมะบวบ		5	7	3	2	1	4	3		25
บ้านห้วยไม้ช้าง		2	4	4	2	1	4		1	18
บ้านแม่อุคน้อย	1	2	2	3		1	1	1	3	14
บ้านแม่สุรินน้อย	4	2	5	5	9	4	4	5	2	40
บ้านประตูเมือง		2	4	7	2	3	4	2	4	28
รวมทั้งสิ้น	5	20	29	35	26	16	23	17	14	185
นักเรียน/ห้อง (เฉลี่ย)	0.6	2.2	3.2	3.9	2.9	1.8	2.6	1.9	1.6	20.56
นักเรียน/ห้อง (ไม่รวมห้องที่ไม่มีนักเรียน)	2.5	2.5	3.2	4.4	3.7	2.3	2.9	2.4	2	20.56

ภาษาแม่ของเด็กนักเรียน

เด็กนักเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” พูดภาษากลุ่มชาติพันธุ์หลายภาษาแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษากะเหรี่ยงสะกอ (ร้อยละ 42.5) และภาษาไทยใหญ่หรือภาษาฉาน (ร้อยละ 15.4) เป็นภาษาแม่ของเด็กนักเรียนที่มีจำนวนนักเรียนใช้ภาษานี้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาษาลาหู่แดง ลาหู่ดำ ภาษาไทยเหนือ ม้ง และลีซู มีเด็กนักเรียนเพียง 6 คนเท่านั้นที่กล่าวว่าตนเองเป็นผู้ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ รายละเอียดปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

อย่างไรก็ตาม การสรุปว่ามีการพูดหลายภาษาในชั้นเรียนนั้นเป็นข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากในจำนวน “ห้องเรียน” ทั้งสิ้น 19 ห้อง มี 13 ห้องซึ่งมีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับภาษาแม่ของเด็กนั้นเป็นห้องเรียนที่พูดภาษาเดียวกัน โดยนักเรียนร้อยละ 100 พูดภาษาแม่ภาษาเดียวกัน นอกจากนี้ ในจำนวนห้องเรียน 13 ห้องนั้น มี 11 ห้องที่ครูอย่างน้อยหนึ่งคนพูดภาษาแม่ภาษาเดียวกับเด็กนักเรียน (ส่วนใหญ่พูดภาษากะเหรี่ยงสะกอหรือไทใหญ่) ด้วยเหตุนี้ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จึงมีศักยภาพสูงในการเป็นโครงการนำร่องสำหรับการจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐาน (MTB-MLE) ซึ่งเป็นโครงการด้านการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับรางวัลจากรัฐบาลไทยและองค์การสหประชาชาติสำหรับพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือและชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 4 ภาษาแม่ของเด็กนักเรียน ปีการศึกษาพ.ศ. 2561

	รวม	ร้อยละ
กะเหรี่ยง (สะกอ)	194	42.5%
ไทใหญ่ (ฉาน)	70	15.4%
ลาหู่ (แดง)	62	13.6%
ลาหู่ (ดำ)	53	11.6%
ไทยเหนือ	35	7.7%
ม้ง	31	6.8%
ไทย	6	1.3%
ลีซู	4	0.9%
พม่า	1	0.2%
	456	100.0%

การคัดเลือก การรักษา และการพัฒนาขีดความสามารถของครู

การคัดเลือกและฝึกอบรมครูเป็นปัญหาสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลมานานแล้ว ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ข้าราชการครูที่เพิ่งบรรจุจะต้องสอนในโรงเรียนที่สพฐ. กำหนดอย่างน้อยสองปี (ปัจจุบันเพิ่มเป็นสี่ปี) ก่อนที่จะมีสิทธิขอโอนย้ายไปโรงเรียนอื่น อย่างไรก็ตาม อัตราการออกของครูในพื้นที่อยู่ในระดับสูง ผู้อำนวยการโรงเรียนหลายคนแจ้งว่าข้าราชการครูส่วนใหญ่ที่ถูกส่งตัวไปสอนในพื้นที่ห่างไกลมักจะลาออกก่อนที่จะสอนครบระยะเวลา หรือขอโอนย้ายทันทีหลังจากเข้ารับตำแหน่ง¹⁶

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เป็นโครงการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์มากในการว่าจ้างและรักษาครูไว้ให้อยู่ในตำแหน่งในช่วงเริ่มดำเนินโครงการ โครงการนี้มีผู้สอนกลุ่มหลักเป็นข้าราชการครูที่ได้รับการรับรอง (ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่) นอกจากนี้ โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา ยังใช้ครูกลุ่มชาติพันธุ์ เป็น “ครูอัตราจ้างท้องถิ่น” ตามสัญญาที่ต่ออายุสัญญารายปี ครูเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับสภาพความเป็นอยู่ของเด็กนักเรียนมากกว่าข้าราชการครู เนื่องจากครูเหล่านี้เติบโตในหมู่บ้านขนาดเล็กที่ยังขาดการพัฒนาเช่นเดียวกับเด็ก และส่วนใหญ่มักจะมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาไทย โครงการโรงเรียนเขตพื้นที่ศึกษานี้มักจะเรียกครูดังกล่าวว่า “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ในช่วงเริ่มดำเนินโครงการ “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ต้องมีคุณสมบัติคือสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจึงจะได้รับการว่าจ้าง ปัจจุบันนี้ ครูเกือบทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี¹⁷ “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทั้งสี่แห่งนั้นปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลานานเช่นเดียวกับข้าราชการครู หรืออาจนานกว่า

16 ครูอัตราจ้างรัฐบาลที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลได้รับเงินช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ห่างไกลเดือนละ 2,000 บาท (65 เหรียญสหรัฐ) โดยเป็น จะเห็นได้ว่าเงินชดเชยดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะชดเชยความโดดเดี่ยว และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมเมืองที่ครูอัตราจ้างเหล่านั้นคุ้นเคย

17 “ครูอัตราจ้างท้องถิ่น” ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ชนบททั่วประเทศไทยมักจะได้รับเงินเดือนจำนวน 1 ใน 3 ของเงินเดือนครูอัตราจ้างของรัฐบาลที่บรรจุใหม่ โดยไม่ได้รับผลประโยชน์อื่นหรือโอกาสในการขึ้นเงินเดือน

เสียงจากคุณครู

ครูใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับบทบาทของตนเอง มีการจัดการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์บุคคลหลายครั้งเพื่อตอบคำถามดังกล่าว กลุ่มสนทนาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดมีครูเข้าร่วมการสนทนากั้งสิ้น 21 คน โดยเป็นครูจากโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้เห็นแนวโน้มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ข้อดีเกี่ยวกับการเป็นครูใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” คือเจ้าหน้าที่ให้ความร่วมมือและเป็นมิตร ครูผู้สอนทุกคนมีความรู้สึกว่าได้เสียสละ และยังได้รับประโยชน์จากโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ของยูนิเซฟ
- ครูมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าโครงการโรงเรียนเขตพื้นที่ศึกษามีเรื่องเดียวที่ครูอยากเปลี่ยนแปลงคือการเพิ่มเงินเดือนให้แก่ครูท้องถิ่นตามสัญญาจ้าง
- ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนมากที่สุดได้แก่การที่ผู้ปกครองเด็กไม่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา เด็กเรียนรู้ได้ช้าเนื่องจากมีปัญหาด้านการสื่อสาร (ภาษา) การบริหารจัดการห้องเรียนแบบคละชั้น และปัญหาในการบำรุงรักษาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- ประโยชน์ที่สำคัญของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ได้แก่ การที่โครงการดังกล่าวเปิดโอกาสทางการศึกษาให้เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและเพิ่มโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนา เนื่องจากมีครูและผู้เชี่ยวชาญหมู่บ้านซึ่งเป็นบุคคลจากองค์กรภายนอก
- ครูสนใจกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ การจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ การปรับปรุงเทคนิคการสอน การปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนให้กับนักเรียน และการพัฒนาทักษะด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของนักเรียน

คุณสมบัติของครู

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ไม่สามารถวางหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกครูได้มากมายนัก ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรครูในพื้นที่ชนบทมาเป็นระยะเวลานาน¹⁸ แม้ว่าการพัฒนาความรู้และทักษะในการอ่านเขียนภาษาไทยจะถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการดำเนินโครงการ แต่ผู้จัดการด้านการศึกษาต่างเห็นว่ามีครูผู้ชำนาญและได้รับการรับรองความสามารถในการสอนภาษาไทยอยู่ไม่มากนักในระบบการจัดประเภทของกระทรวงศึกษาธิการ ครูผู้เชี่ยวชาญวิชาภาษาไทยจำนวนมากที่ไม่มีได้รับการฝึกอบรมในการสอนภาษาไทยให้แก่ผู้เรียนที่มีได้พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ อีกทั้งยังมีมหาวิทยาลัยเพียงไม่กี่แห่งที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อฝึกอบรมครูในเรื่องดังกล่าว หากมีหลักสูตรการฝึกอบรมครู ก็มักมุ่งเน้นที่การสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างชาติที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีเพียงมหาวิทยาลัยของประเทศไทยเพียงแห่งเดียวที่ปัจจุบันจัดการเรียนการสอนวิชาการสอนภาษาไทยให้แก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในชายแดนภาคใต้¹⁹

“ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ส่วนมากเป็นเพศชายและมีความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับการสอนวิชาพลศึกษา ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเรื่องปกติเนื่องจากประชากรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มิได้เข้ารับการฝึกอบรมครูเท่าที่ควรสาเหตุที่สำคัญมาจากการที่ครูกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มิได้รับโอกาสทางการศึกษา จึงทำให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ยาก ดังนั้น วิชาพลศึกษาจึงเป็นวิชาที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการมากเท่ากับวิชาเฉพาะอื่น ๆ เช่น วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ (โปรดพิจารณาเอกสารแนบท้าย ก)

ภาษาแม่ของครูผู้สอน

จากจำนวนโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาทั้งสิ้น 4 โรงเรียน มีโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา 3 โรงเรียนที่รายงานข้อมูลเกี่ยวกับภาษาแม่ของครูผู้สอนเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนครูผู้สอนพูดภาษากะเหรี่ยงสะกอเป็นภาษาแม่ ครูจำนวนหนึ่งในสี่พูดภาษาไทยเหนือ (ภาษาที่ใช้สื่อสารทั่วไปในภูมิภาค) เป็นภาษาแม่ หากเป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีครูที่พูดภาษาลีซู ลาหู่แดง หรือลาหู่ดำ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

18 Lathapipat, 2018

19 ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อจัดทำโครงการฝึกอบรมสำหรับครูในลักษณะเดียวกัน

© Chaiwee Khachonkhunkhwamdee 2018

ตารางที่ 5 ภาษาแม่ของครู ปีการศึกษาพ.ศ. 2561

	ครู	คิดเป็นร้อยละ
กะเหรี่ยง (สะกอ)	27	44.3%
ไทยเหนือ	15	24.6%
ไทใหญ่ (จวน)	12	19.7%
ไทยอีสาน	3	4.9%
ไทย	2	3.3%
ม้ง	2	3.3%
รวมทั้งสิ้น	61	100.0%

© UNICEF Thailand/2008/Thomas

การพัฒนาด้านอาชีพสำหรับครู

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ร่วมกับองค์การยูนิเซฟและมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่จัดการฝึกอบรมก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่และระหว่างปฏิบัติหน้าที่ให้แก่ครูทุกคน การจัดการประชุมรายไตรมาสทำให้ครูมีโอกาสได้แบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อนครูด้วยกัน โดยนักวิจัยกล่าวว่าการแบ่งปันประสบการณ์ดังกล่าวนี้เป็นวิธีที่เป็นประโยชน์มากที่สุดที่จะทำให้ครูได้พัฒนาวิชาชีพของตน²⁰ การที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าตรวจเยี่ยมโรงเรียนเป็นประจำ (อย่างน้อยสองครั้งต่อเดือน) ช่วยให้กำลังใจและเป็นโอกาสให้ครูได้ปรึกษาหารือและรับฟังแนวคิดในการทำงาน

ในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ องค์การยูนิเซฟ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อให้ “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ได้รับการรับรองการประกอบวิชาชีพครูจากรัฐบาล “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” สองคนแรกของโครงการจึงใช้โอกาสนี้ในการศึกษาต่อจนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากโครงการนอกเวลาราชการ (วันหยุดเสาร์อาทิตย์) และสามารถสอบผ่านและได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพโดยมีคะแนนสอบสูงพอที่จะทำให้ได้รับบรรจุเป็นข้าราชการครู (ดูรายละเอียดใน “เรื่องราวของครูอิว”)

นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับผู้อำนวยการโรงเรียน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนรายหนึ่งกล่าวว่าการเรียนรู้วิธีขั้บรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อในเส้นทางอันตรายในเปาเขานั้นเป็นการฝึกอบรมด้วยการลงมือปฏิบัติที่สำคัญ นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนยังต้องเรียนรู้วิธีการติดต่อประสานงานผ่านช่องทางของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อขอรับความช่วยเหลือทั้งในด้านการปฏิบัติงานและความช่วยเหลือด้านเงินทุนสนับสนุน (รายละเอียดใน “บทเรียนที่ได้รับ”) การจัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ยังช่วยให้ผู้อำนวยการโรงเรียนต่าง ๆ มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันด้วย

การสนับสนุนจากชุมชน

ผู้ปกครองให้การสนับสนุน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เป็นอย่างดี ผู้ปกครองรู้สึกซาบซึ้งที่ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทำให้เด็กยังคงพักอาศัยอยู่กับที่บ้านได้ในขณะที่ศึกษาชั้นประถมศึกษา แทนที่จะต้องถูกส่งตัวไปอยู่ในหอพักที่มีราคาแพงในตัวเมือง ผู้ปกครองมีความสุขที่ได้ช่วยสร้างอาคารโรงเรียน และช่วยเหลือในโครงการเกี่ยวกับการบำรุงรักษาโรงเรียน บ่อยครั้ง ยังผู้ปกครองยังนำอาหารมาให้ครูอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การพยายามจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนในท้องถิ่นนั้นไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหมายไว้ ครูหลายคนแสดงความเห็นว่าผู้ปกครองจำนวนมากแทบจะไม่มีความรู้ และรู้สึกว่าศึกษานั้นควรเป็นเรื่องของคนที่เป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งก็คือพวกครูนั่นเอง นอกจากนี้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการสื่อสารภาษาไทยซึ่งเป็นทักษะที่ต้องใช้ในการสื่อสารระหว่างกันในการประชุมคณะกรรมการโรงเรียน

เรื่องราวของครูอ๊ว

“ฉันเป็น “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” กลุ่มแรกในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา ตั้งแต่ตอนเริ่มโครงการในปี 2548 ค่ะ ฉันโตในหมู่บ้านไทใหญ่ และไปโรงเรียนจนกระทั่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากนั้นฉันทำงานและส่งตัวเองเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยเข้าเรียนในโรงเรียน กศน. ฉันอยากเป็นพยาบาลหารค่า: แต่เป็นไม่ได้เนื่องจากฉันตัวเตี้ยเกินไป

ฉันตื่นเต้นมากเมื่อได้ยินข่าวเกี่ยวกับโครงการ “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” ของยูนิเซฟ ฉันชอบเด็ก ๆ และต้องการเรียนต่อ ยูนิเซฟให้โอกาสฉันได้ทำทั้งสองอย่างเลยคะ!

หน้าที่แรกของฉันคือสอนในโรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านสี่ชุมชนเล็ก การสื่อสารกับผู้ปกครองและเด็กทำได้ยาก ไซต์ที่บางคนพูดภาษาไทย เช่นเดียวกัน ฉันพยายามอย่างมากที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนเหล่านั้น โดยหมั่นไปเยี่ยมเยียนเด็กนักเรียนที่บ้าน ร้องเพลงกับเด็กนักเรียน และเล่านิทานให้ฟัง ในชั้นเรียนมีเด็กนักเรียนประมาณ 20 คนคะ: แต่ละคนมีอายุไม่เท่ากันเลย นอกจากนี้ ยังมีเด็กทารกด้วย เด็กโตจะคอยดูแลเด็กทารกเหล่านั้นเนื่องจากพ่อแม่ต้องทำงานในทุ่งนา ส่วนใหญ่ฉันต้องดูแลเด็กเล็กคะ: ส่วนครูพี่เลี้ยงของฉันซึ่งเป็นข้าราชการครูนั้นจะสอนเด็กโต เป้าหมายของโรงเรียนคือเพื่อสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณเลขเป็น นอกจากนี้ เด็กนักเรียนยังได้เรียนเกี่ยวกับโภชนาการ การปรุงอาหาร และสุขอนามัย โดยนักเรียนจะต้องช่วยครูเตรียมอาหารเช้าและอาหารกลางวันเพื่อเลี้ยงเด็กนักเรียน ครูสอนให้เด็กรู้จักการซักผ้า ดังนั้น เด็กจึงนำเสื้อผ้าที่ใส่แล้วมาซักในชั้นเรียนด้วยคะ:

องค์การยูนิเซฟและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 จัดการฝึกอบรมระหว่างการประชุมปฏิบัติการให้แก่พวกเรา ฉันคิดว่าสิ่งที่ดีที่สุดที่ได้รับจากการฝึกอบรมดังกล่าวคือมีโอกาสได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากเพื่อนครูคนอื่น ๆ ว่าเขา

แก้ปัญหาได้อย่างไรคะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ช่วยเราพัฒนาแผนการเรียนการสอน แต่เราก็ต้องนำแผนเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในแต่ละโรงเรียนด้วย โดยใช้สิ่งของและแนวคิดประกอบการสอนที่เด็ก ๆ คุ้นเคย เราพยายามอย่างมากในการเตรียมการสอนเรื่องคำศัพท์ที่มีทั้งคำสี่และคำไทย โดยใช้สื่อการสอนเป็นการเคลื่อนไหวและรูปภาพ

ในขณะที่เดียวกันองค์การยูนิเซฟและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ยังได้ร่วมกับหน่วยงานด้านการบริหารพัฒนาท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตในกรุงเทพมหานคร จัดหลักสูตรการฝึกอบรมพิเศษให้แก่ “ครูดอย” อย่างฉัน มีงานให้ต้องทำเยอะแยะมากมายเลยคะ! ทุกวันศุกร์เมื่อสอนเสร็จฉันขี่รถมอเตอร์ไซด์ลงเขาเพื่อเข้าร่วมการฝึกอบรมนี้ ในช่วงฤดูมรสุมก็ลำบากหน่อย เพื่อนร่วมห้องของฉันที่ทำงานในโรงเรียนซึ่งอยู่ใกล้กับตัวเมืองมากหน่อยก็ใช้คอมพิวเตอร์ทำการบ้าน ส่วนฉันต้องอาศัยแสงเทียนในการเรียนหนังสือคะ: ต่อมา “ห้องเรียน” ของเราจึงมีเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ แต่เนื่องจากห้องเรียนของเราอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมาก (มากกว่า 1,000 เมตร) จึงไม่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้มากเท่าใดนัก แต่ฉันก็อดทนจนกระทั่งเรียนจบชั้นปริญญาตรีนะคะ และในที่สุดก็สอบบรรจุเป็นข้าราชการครูได้ ปัจจุบันนี้ ฉันสอนอยู่ในโรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านของฉันเอง ฉันจะได้ดูแลพ่อแม่ของฉันได้ด้วยคะ:

ถ้าไม่มียูนิเซฟ ฉันก็คงไม่ได้เป็นครูอย่างทุกวันนี้หรอกคะ ยูนิเซฟให้ความฝันแก่เด็กหญิงไทใหญ่ตัวเล็ก ๆ คนนี้ในขณะที่ไม่มีใครอยากจ้างให้ฉันทำงาน การได้ทำงานร่วมกับเด็ก ๆ ชาวสี่ชุมชนที่สร้างจากไม้ไผ่และมุงด้วยฟางนี้ทำให้ฉันมีแรงผลักดันที่จะเรียนรู้และสอนคะ”

© UNICEF Thailand/2009/Chum

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ห่างไกล อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์จากการดำเนินโครงการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทำให้ทราบว่าปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อินเทอร์เน็ตและการเชื่อมต่อสัญญาณโทรศัพท์มือถือสำหรับ “ห้องเรียน” ส่วนใหญ่ยังไม่มีประสิทธิภาพ คอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ แท็บเล็ต โทรทัศน์ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อย่างอื่นเสียหายเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมร้อนชื้นของป่า และแม้จะมีการร่วมมือกับกระทรวงพลังงานและภาคธุรกิจจนกระทั่งมีการติดตั้งอุปกรณ์ที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ให้ห้องเรียนหลายห้องแล้วก็ตาม แต่สภาพแวดล้อมที่มีหมอกและฝน รวมทั้งการใช้งานอุปกรณ์ดังกล่าวอย่างหนักก็ทำให้แบตเตอรี่เสื่อมได้ไม่ว่าแบตเตอรี่นั้นจะมีคุณภาพดีที่สุดก็ตาม และการซ่อมแซมก็ใช้เวลาหลายเดือน ดังนั้น จึงไม่ต้องกังวลว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะทำให้บรรดาครูในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกลายเป็นสิ่งล้าหลัง

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้แก่โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยได้ลงทุนพัฒนาระบบดาวเทียมขึ้น ครู “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวของภาครัฐ แต่ครูส่วนใหญ่เห็นว่าครูไทยผู้สอนในหลักสูตรการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมดังกล่าวพูดเร็วเกินไป ทำให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังเล็กและไม่รู้ภาษาไทยฟังไม่ทัน (หากว่าเด็กนักเรียนสามารถรับการถ่ายทอดการเรียนการสอนได้) จึงเป็นเรื่องที่ดูจะขัดแย้งกันอยู่เนื่องจากเด็กนักเรียนเหล่านี้ล้วนเป็นกลุ่มนักเรียนเป้าหมายในการถ่ายทอดการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม อย่างไรก็ตาม ครูหลายรายกล่าวว่ามักจะดาวน์โหลดเนื้อหาการเรียนการสอนที่มีการถ่ายทอดผ่านดาวเทียมโดยดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ต (เมื่อเข้าเมือง) จากนั้นจึงเปิดคลิปที่ดาวน์โหลดให้เด็กโตได้ดู โดยจะเล่นวิดีโอครั้งละ 2-3 นาที และหยุดบ่อย ๆ เพื่อสรุปเนื้อหาให้เด็กฟัง และเพื่อช่วยให้เด็กนักเรียนเข้าใจเนื้อหาในวิดีโอ ครูรายหนึ่งกล่าวว่าตนได้เรียนรู้หลายอย่างจากการสอนด้วยวิธีดังกล่าวนี้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและวิดีโอที่ตนนี้จึงประกอบด้วยการเรียนการสอนแบบที่มีบทพูด (ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ในหลายประเทศในทวีปแอฟริกาและเอเชียใต้) เพียงแต่เมื่อใช้สอนจริงจะไม่มียุติบทพูด การสอนรูปแบบนี้จึงเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจที่แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเทคโนโลยี

การได้มาและบำรุงรักษาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องที่ท้าทาย การทำให้ผู้ใช้ในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องนั้นก็ทำได้ยาก จึงจำเป็นต้องมีการลงทุนเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีการฝึกอบรมครู ในทางเทคโนโลยีสารสนเทศอาจมีศักยภาพในการพัฒนาการเรียนการสอน แต่การพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนในแต่ละวันนั้นจะเป็นประโยชน์กว่าสำหรับเด็กนักเรียน

© Kirk R. Person, 2019

เสียงจากนักเรียน

ลองมาฟังเสียงจากนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปายจำนวน 17 คน ปัจจุบันเด็กเหล่านี้เป็นนักเรียนประจำที่กำลังศึกษาต่อในโรงเรียนปายวิทยาเขต (ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาในตัวเอง มีนักเรียนจำนวน 800 คน) นักเรียนเหล่านี้มีทั้งหญิงและชาย และมาจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ เผ่าม้ง กะเหรี่ยงสะกอ และไทใหญ่

นักเรียนร่วมกัน “ระดมสมอง” ในรูปแบบที่ไม่เคร่งเครียด โดยแบ่งเด็กนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่มย่อย และขอให้นักเรียนตอบคำถามตามชุดคำถามที่ได้ เด็กนักเรียนเขียนคำตอบลงในคำตอบที่เป็นกระดาษสี ตัวแทนจากนักเรียนแต่ละกลุ่มจะอ่านคำตอบให้กับนักเรียนทั้งกลุ่มฟัง และนำกระดาษคำตอบไปแปะที่กระดานหน้าห้อง จากนั้น เด็กนักเรียนแต่ละคนจะได้รับสติ๊กเกอร์สีเป็นรูปจุด 1 - 3 ใบ (ขึ้นอยู่กับคำถาม) เพื่อใช้ในการ “ลงคะแนนเสียง” ให้กับคำตอบที่เห็นว่าตรงกับความคิดเห็นของตนมากที่สุด ผลการสำรวจที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

- ข้อดีของการเข้าเรียนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาคือ มีค่าใช้จ่ายน้อย สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัว การจัดการห้องเรียนดีกว่า และนักเรียนแต่ละคนได้รับความเอาใจใส่จากครู
- นักเรียนส่วนใหญ่กล่าวว่าตนยังคงเลือกเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่อยู่ในชุมชนมากกว่าที่จะเรียนโรงเรียนใหญ่ในเมือง
- ข้อเสียของการเข้าเรียนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาคือโรงเรียนขาดไฟฟ้า สื่อการเรียนการสอนขาดแคลน มีเพื่อนน้อย และขาดอุปกรณ์กีฬา และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ (แม้ว่าปัจจุบันนี้โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาทุกโรงเรียนมีคอมพิวเตอร์ และมีไฟฟ้าใช้บ้างแล้วก็ตาม)
- ความรู้สึกที่นักเรียนทุกคนมี “ในวันแรกของการเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา” คือความตื่นเต้น ความกลัว (กลัวครู กลัวการนอนตื่นสาย และการถูกลงโทษทางกาย) และความสุข ส่วน “ความรู้สึกในวันแรกของการเข้าเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา” เป็นไปในทางบวกมากกว่า ได้แก่ ความสุข และความตื่นเต้น หากยังมีความกลัวและความอายที่ต้องพบนักเรียนคนอื่น ๆ อยู่บ้าง
- ในโรงเรียนประถมศึกษา วิชาที่ยากที่สุดได้แก่วิชาภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ส่วนวิชาภาษาไทยและวิชาวิทยาศาสตร์นั้นเป็นวิชาที่มีความยากเท่าเทียมกันอยู่ในลำดับที่สาม ส่วนโรงเรียนมัศึกษานั้น ลำดับความยากของวิชาเรียน ได้แก่ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาภาษาไทย
- เพื่อนร่วมชั้นของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่นี้ได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา

ความเสมอภาคและเพศ

การที่โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษามี “ห้องเรียนห่อหมู่บ้าน” ตั้งอยู่ในหมู่บ้านขนาดเล็กทำให้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องเพศและความเสมอภาคได้ในทางอ้อม หากไม่มี “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” แล้ว เด็กนักเรียนส่วนใหญ่จะต้องเดินทางผ่านเส้นทางยากลำบากภายในป่าเขาเพื่อเดินทางไปโรงเรียนทุกวัน หรือมีเช่นนั้นก็ต้องพักอยู่ในโรงเรียนประจำ ทางเลือกทั้งสองทางนี้ล้วนมีอันตราย เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ยืนยันว่าที่ผ่านมาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประจำนั้นส่งผลเสียต่อเด็กมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัย อีกทั้งยังเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองไม่เต็มใจที่จะส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียน นอกจากนี้ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ส่วนใหญ่จะยอมรับแนวคิดที่ว่าบุตรชายสามารถเดินทางออกนอกชุมชนได้ ในขณะที่คาดหวังให้บุตรสาวต้องมีบทบาทหน้าที่อยู่ภายในบ้านตามธรรมเนียมประเพณี ด้วยเหตุนี้ จึงสันนิษฐานได้ว่า “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีผลกระทบในทางบวก ทำให้เด็กหญิงสามารถเข้าเรียนและอยู่ในโรงเรียนได้ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลหลักฐานที่แสดงว่าเด็กชาย 314 คน และเด็กหญิง 328 คนเข้าเรียนในระดับอนุบาล และประถมศึกษาในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาทั้งสิ้นแห่ง (ข้อมูลจากสพฐ. ปีพ.ศ. 2562)

นอกจากนี้ การที่ครูผู้สอนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาหลายท่านเป็นครูกลุ่มชาติพันธุ์เพศหญิง ช่วยทำให้เด็กนักเรียนหญิงมีแบบอย่างที่ดี แม้ว่าจะอยู่ในสังคมที่เพศชายเป็นใหญ่

© Kirk R. Person, 2019

- ▲ เด็กนักเรียนจากห้องเรียนของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ซึ่งมีที่ตั้งกระจายในพื้นที่ต่างๆ มารวมตัวกันปีละครั้งหรือสองครั้งเพื่อทำกิจกรรมด้านกีฬาและวิชาการร่วมกัน

ผลการเรียน

วัตถุประสงค์หลักของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” คือเพื่อให้เด็กในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงการศึกษา การจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นี้ทำให้เด็กได้เรียนหนังสือทุกวันในสภาพแวดล้อมที่เป็นหมู่บ้านของเด็ก ๆ ดังนั้น เด็กจึงได้เรียนในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีความรักความเอาใจใส่ แทนที่จะต้องอาศัยอยู่ในโรงเรียนประจำที่อยู่ห่างไกล หรือไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน

ผลการเรียนของเด็ก ๆ ใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เป็นอย่างไร เด็ก ๆ มีผลการเรียนเทียบเคียงได้กับเพื่อนร่วมชั้นที่อยู่ในโรงเรียนประเภทอื่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหรือไม่

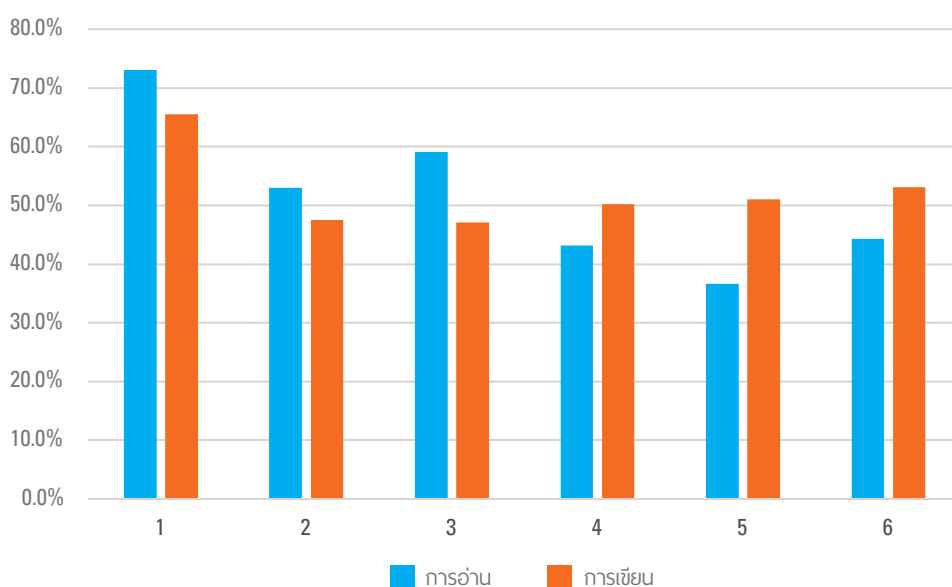
การตอบคำถามดังกล่าวนี้ คณะทำงานได้พิจารณามาตรฐานการทดสอบวัดผลการศึกษาของประเทศทั้งสองประเภท คือ การประเมินผลความสามารถด้านการอ่านและการเขียนภาษาไทยซึ่งเพิ่งนำมาใช้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (โอเน็ต) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในรายวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

การประเมินความสามารถด้านการอ่าน (Reading Test: RT)

การประเมินผลนี้วัดผลความรู้ความสามารถของเด็กนักเรียนในการอ่านและการเขียนภาษาไทย โดยจะจัดขึ้นปีละสี่ครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อหาเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยง การประเมินผลสำหรับเด็กนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มุ่งเน้นความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนคำง่าย ๆ ส่วนการวัดผลสำหรับเด็กนักเรียนในชั้นอื่น ๆ นั้นจะมีการวัดผลความรู้ความสามารถในการอ่านเพื่อทำความเข้าใจและการเขียนเชิงสร้างสรรค์ด้วย

แผนภาพดังต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่าเด็กนักเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทั้งสี่แห่งนั้นมีผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ดีกว่าทั้งในด้านการอ่านและการเขียน เมื่อเปรียบเทียบกับชั้นอื่น ๆ

แผนภาพที่ 3 ผลการศึกษาของเด็กนักเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จากการประเมินผลความรู้ภาษาไทยของประเทศแบ่งตามชั้นเรียน

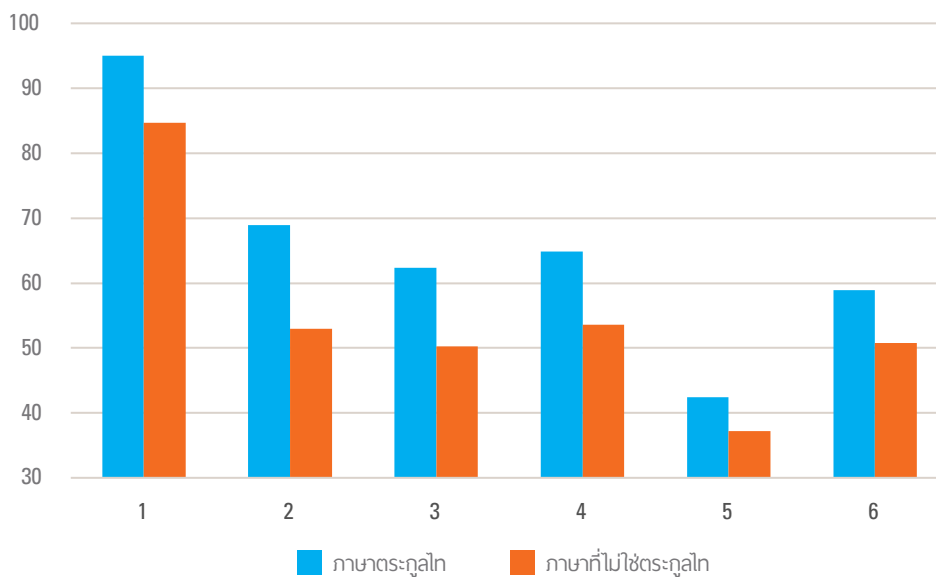
“การอ่านเพื่อความเข้าใจ
นั้นเป็นปัญหาใหญ่ ในจังหวัดนี้
ยกตัวอย่างเช่น เด็กอาจเห็นคำว่า
“นก” และออกเสียง
ได้อย่างถูกต้อง หรือได้ยิน
คำว่า “นก” และสะกดได้ถูกต้อง
แต่ไม่รู้ว่่า “นก” แปลว่าอะไร”

เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกล่าว

เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายรายที่เข้าร่วมการสัมภาษณ์ในการจัดทำรายงานฉบับนี้กล่าวว่า ผลการทดสอบอย่างเดียวกันนี้เกิดขึ้นทั่วจังหวัด กล่าวคือ เด็กกลุ่มชาติพันธุ์จะมีผลการทดสอบที่ดีในการวัดผลสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (ซึ่งเป็นชั้นเรียนที่มุ่งให้นักเรียนรู้จักตัวอักษร และการประสมคำ) แต่ในชั้นเรียนอื่น ๆ หลังจากนั้นซึ่งเป็นช่วงที่ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจเป็นทักษะที่สำคัญ เด็กจะมีผลการทดสอบไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ ปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านภาษา กล่าวคือเด็กที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่จะมีข้อได้เปรียบด้านภาษามากกว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยได้น้อยหรือพูดไม่ได้เลย

หลักฐานที่แสดงให้เห็นช่องว่างด้านภาษานั้นสามารถพบได้ในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปายที่เด็กนักเรียนกว่าครึ่งเป็นเด็กที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ หรือพูดภาษาอื่นที่มีความใกล้เคียงกับภาษาตระกูลไท (Tai) (ภาษาไทยเหนือ ภาษาไทใหญ่) ในขณะที่นักเรียนอีกครั้งหนึ่งนั้นพูดภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีได้เกี่ยวข้องกับภาษาไทย (Non-Tai) แผนภาพต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าเด็กที่พูดภาษาตระกูลไททั้ง 6 ชั้นเรียนนั้นได้คะแนนทดสอบสูงกว่าเด็กที่มีได้พูดภาษาตระกูลไทประมาณร้อยละ 5 - 16

แผนภาพที่ 4 คะแนนรวมจากการประเมินผลความรู้ความสามารถด้านภาษาสำหรับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปายโดยพิจารณาจากตระกูลภาษาที่เด็กใช้

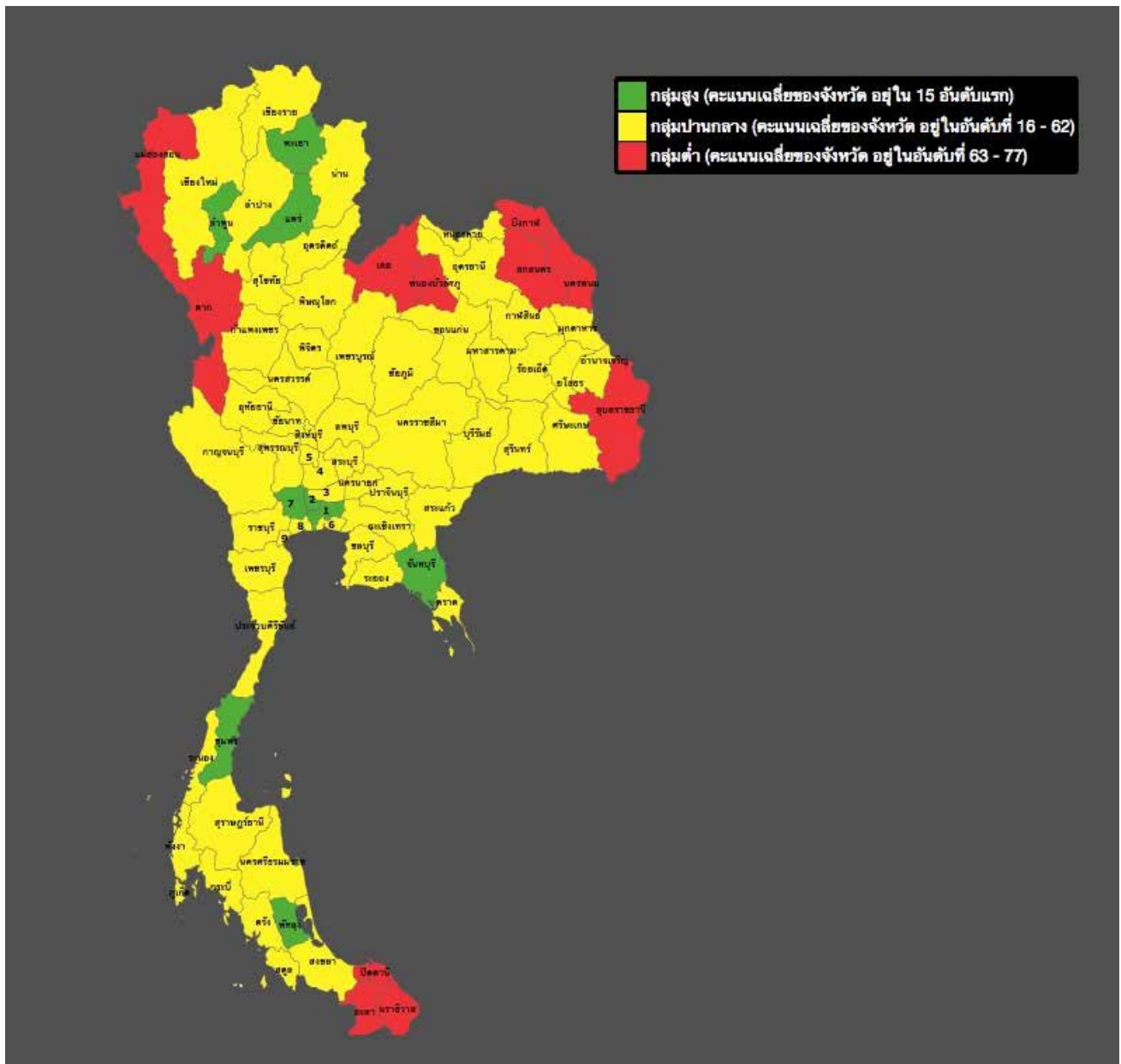

การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (โอเน็ต)

เด็กนักเรียนทุกคนในประเทศไทยต้องเข้ารับการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (โอเน็ต) การสอบดังกล่าวมีความสำคัญมาก มีการจัดอันดับโรงเรียนตามผลคะแนนทดสอบของนักเรียน อันดับดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการศึกษา การเลื่อนตำแหน่งครูและผู้อำนวยการโรงเรียน อย่างไรก็ตาม ผลคะแนนทดสอบโอเน็ตทั่วประเทศยังอยู่ในระดับที่ต่ำมากจนน่าใจหาย

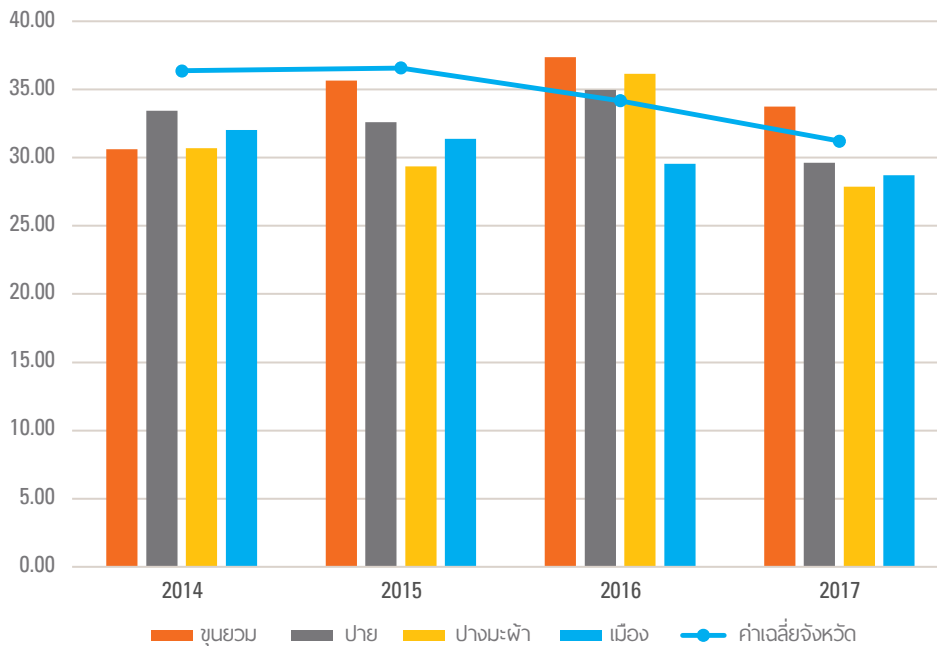
คะแนนสอบโอเน็ตที่ต่ำที่สุดมาจากโรงเรียนต่าง ๆ ใน 11 จังหวัดที่สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติระบุว่า เป็น “พื้นที่สีแดง” (สทศ., 2562) ทั้ง 11 จังหวัดนี้เป็นจังหวัดที่มีเด็กในชนบทจำนวนมากที่พูดภาษากลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นภาษาแม่ ซึ่งส่งผลให้การเรียนวิชาภาษาไทยรวมถึงรายวิชาอื่น ๆ ด้อยกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ดังนั้น จึงไม่แปลกใจว่าเหตุใดจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงถูกจัดให้เป็น “พื้นที่สีแดง”

แผนภาพที่ 5 “พื้นที่สีแดง” ที่มีผลคะแนนสอบโอเน็ตต่ำ (ดัดแปลงจากสทศ., 2562)

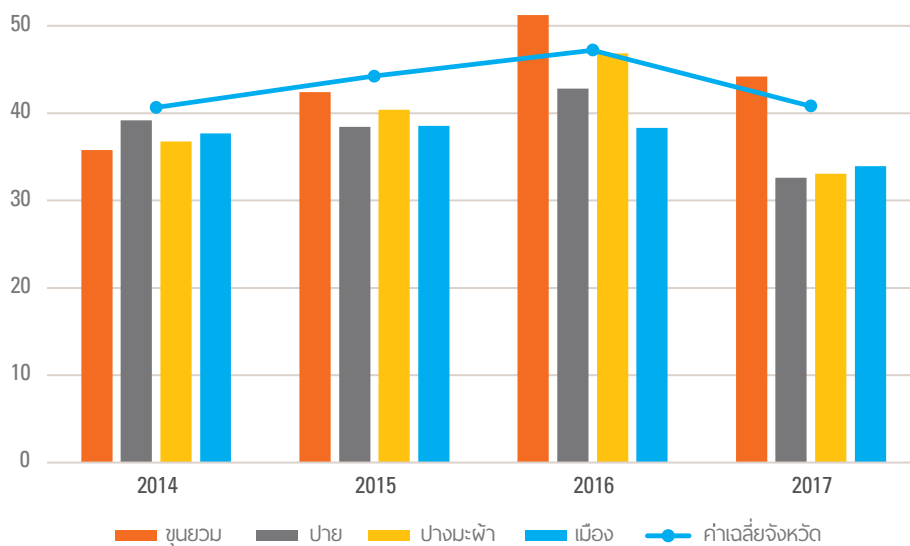
ข้อมูลในแผนภาพดังต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่า ผลการสอบโอเน็ตสำหรับนักเรียนที่อยู่ใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นั้นสามารถเทียบเคียงได้กับค่าเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนที่มีเอกลักษณ์นี้แบ่ง “ห้องเรียน” ออกเป็นห้องเล็ก ๆ หลายห้อง คุณภาพการศึกษาของการจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าวเทียบได้กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนลำดับปานกลางของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนภาพที่ 6 พลรวมของคะแนนโอเน็ตของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของจังหวัด

ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2558 เป็นต้นมา โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมมีคะแนนรวมในการสอบโอเน็ตสูงที่สุดในบรรดาโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาทั้งหมด ช่องว่างระหว่างโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมและ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” โรงเรียนอื่น ๆ นั้นยิ่งกว้างมากขึ้นเมื่อพิจารณาผลการสอบวิชาภาษาไทย โดยในปีพ.ศ. 2559 และปีพ.ศ. 2560 นั้น เด็กนักเรียนโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมสอบได้คะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของจังหวัดสำหรับวิชาภาษาไทย²¹ และผลคะแนนถึงเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เมื่อพิจารณาว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดนั้นรวมถึงเด็กจำนวนมากในเขตเมืองที่พูดภาษาไทย

แผนภาพที่ 7 คะแนนวิชาภาษาไทยในการสอบโอเน็ตของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของจังหวัด

21 หมายเหตุ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ยังรวมเด็กในเขตเมืองจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองใหญ่ และเมืองต่างๆ ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่

ผลสรุปทางวิชาการ

โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาช่วยให้เด็กในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงการศึกษาได้เป็นผลสำเร็จ การที่ห้องเรียนของโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาที่มีอัตราส่วนนักเรียนต่อครูที่ต่ำนั้นทำให้เด็กนักเรียนแต่ละคนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาได้รับความเอาใจใส่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนในระดับชั้นเดียวกันที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ โดยผลการศึกษาของเด็กนักเรียนในทุกรายวิชานั้นต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีเด็กนักเรียนที่สามารถเข้าเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้ในอัตราร้อยละ 100 ซึ่งถือเป็นความสำเร็จที่สำคัญมาก **ข้อเท็จจริงเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องยืนยันว่าโรงเรียนขนาดเล็กของหมู่บ้านก็สามารถจัดการศึกษาได้เทียบเท่ากับโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่กว่า และกระทบชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนน้อยกว่า** เนื่องจากเด็กไม่ต้องถูกบังคับให้เดินทางเป็นระยะทางไกล หรือต้องถูกส่งตัวไปโรงเรียนประจำตั้งแต่ยังเล็ก

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของเด็กเหล่านี้ยังถูกจำกัดด้วยการที่โรงเรียนยังขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็กที่มีได้พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ ไม่ว่าจะป็นวิชาภาษาไทย หรือรายวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นประถมศึกษา

“เรามุ่งสอนให้เด็ก
อ่านภาษาไทยและออก
เสียงภาษาไทยได้ และหวังว่า
วันหนึ่งเด็กจะเรียนรู้
ความหมายของภาษาไทย
ได้ด้วยตนเอง”

เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา
จังหวัดตาก กล่าว

เหตุใดเด็กนักเรียนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม จึงทำคะแนนวิชาภาษาไทยได้ดีกว่า

โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมมีลักษณะเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” โรงเรียนอื่น ๆ เนื่องจากครูร้อยละ 64 พูดภาษากระเหรี่ยงสะกอเป็นภาษาแม่ ส่วนเด็กนักเรียนร้อยละ 100 พูดภาษากระเหรี่ยงสะกอเป็นภาษาแม่ ดังนั้น ครูจึงสามารถใช้ภาษาแม่ของนักเรียนเป็นทรัพยากรในการเรียนการสอน สิ่งนี้ช่วยยืนยันผลการวิจัยในระดับสากลเกี่ยวกับประโยชน์จากการจัดการเรียนการสอนใช้ภาษาแม่เป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ ยังช่วยยืนยันผลการศึกษาในชุมชนกระเหรี่ยงในประเทศไทยและประเทศเมียนมาว่าเด็กชาวกระเหรี่ยงในชั้นปฐมวัยนั้นจะเรียนภาษาของประเทศตนได้ดีกว่า ถ้าครูผู้สอนเป็นผู้ที่พูดภาษากระเหรี่ยง²² นอกจากนี้ ครูชาวกระเหรี่ยงเหล่านี้ยังเป็นแบบอย่างให้เด็กนักเรียนที่ไม่เคยเห็นคนที่มาจากชนกลุ่มน้อยคนใดได้ทำงานที่เป็นวิชาชีพ²³ การใช้ภาษาแม่เป็นภาษาในการเรียนการสอนช่วยให้เด็กเรียนชาวกระเหรี่ยงเรียนรู้ภาษาไทยได้ดียิ่งขึ้น

22 Sawaengmongkon, 2014; Naw Khu Shee, 2017. ประสบการณ์ของเด็กผู้ลี้ภัยชาวกระเหรี่ยงที่อพยพย้ายถิ่นไปพำนักในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เมลเบิร์นประเทศออสเตรเลีย และ ฟอร์ต เวิร์ธ เท็กซัส สหรัฐอเมริกา ยังแสดงให้เห็นประโยชน์ของการใช้ครูผู้สอนที่เป็นชาวกระเหรี่ยง (Merlino, 2017)

23 ประสบการณ์การทำงานยังอาจเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมนั้นมีประสบการณ์การทำงานโดยเฉลี่ย 5 ปีขึ้นไป (โดยครูชาวกระเหรี่ยงได้ทำสัญญาจ้างนั้นจะทำงานเป็นระยะเวลาสั้นกว่าข้าราชการครู) ส่วนครูในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปางมะผ้า นั้นจะมีประสบการณ์น้อยกว่า ทั้งนี้ ไม่มีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับอายุงานของครูโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอเมือง

© UNICEF Thailand/Suracheth

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ในมุมมองของคนไทย

แม้ว่า “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จะเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กชายขอบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ก็มีผลกระทบในวงกว้างต่อความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไปเกี่ยวกับปัญหาที่กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยได้รับ การสร้างความเข้าใจดังกล่าวเกิดจากการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลที่มีชื่อเสียงเข้าเยี่ยมชมโรงเรียน การเข้าเป็นพันธมิตรกับองค์กรธุรกิจและองค์กรภาคเอกชนต่าง ๆ ตลอดจนการเผยแพร่ทางสื่อหลากหลายประเภท

การเข้าเยี่ยมชมของบุคคลที่มีชื่อเสียง

บุคคลที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย 2 ท่านที่ยึดมั่นในแนวคิดขององค์การยูนิเซฟซึ่งเป็น “Friends of UNICEF” นั้นได้เข้าเยี่ยมชม “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เพื่อแสดงความสนใจให้กับโครงการดังกล่าว เนื่องจากการเข้าเยี่ยมชมโครงการดังกล่าวมีการนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ คลิปวิดีโอบนยูทูป การแถลงข่าว ต่อสื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์ บุคคลที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็น “Friends of UNICEF” เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคมที่มาจากพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและเชื้อชาติที่แตกต่างกัน โดยช่วยให้ชาวไทยคนอื่นเห็นว่าตนเองก็สามารถให้ความช่วยเหลือและเปลี่ยนแปลงชีวิตเด็ก ๆ เหล่านี้ได้

© UNICEF/2009/Chum

- ▶ นักแสดงชาวไทยเชื้อสายสวีเดน แอน ทองประสม เข้าเยี่ยมเด็ก ๆ ชั้นปฐมวัยในโครงการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”
- ▶ นักร้องและนักแสดง พชร จิราธิวัฒน์ “พีช” เข้าเยี่ยมชั้นเรียน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”

© UNICEF/2017/Sukhum

© UNICEF Thailand/Suracheth

โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ยูนิเซฟ - ท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ต

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ได้รับประโยชน์จากโครงการ “ห้องสมุดเคลื่อนที่” ซึ่งเป็นโครงการระดับภูมิภาคและเป็นความร่วมมือระหว่างองค์การยูนิเซฟและท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ต โดยใช้รถกระบะขับเคลื่อน 4 ล้อบรรทุกชั้นวางหนังสือพร้อมด้วยหนังสือเติมชั้นไว้ที่กระบะปิดด้านหลังเพื่อนำหนังสือไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ผ่านเส้นทางยากลำบากในป่าเขา เมื่อไปถึงห้องเรียนแล้วจึงจอดและเปิดกระบะเพื่อให้นักเรียนเข้ามาเลือกหาหนังสือไปอ่าน ปัจจุบัน มีรถกระบะห้องสมุดเคลื่อนที่ 8 คันคอยให้บริการโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก และจังหวัดเลย

ห้องสมุดเคลื่อนที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนแต่ละคันจะมีคนขับหนึ่งคนและ “อนิเมเตอร์” หรือเจ้าหน้าที่บริการสื่ออีกหนึ่งคนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมให้อธิบายเนื้อหาของหนังสือให้มีชีวิตชีวาด้วยการแสดงหุ่นเชิด หรือเล่นละครเพื่อเล่าเรื่องราว จัดการแข่งขันระบายสี และกิจกรรมนำเสนออีกหลายรายการ ครูต่างมีความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่าเด็กนักเรียนต่างคอยการมาเยือนของห้องสมุดเคลื่อนที่อย่างใจจดใจจ่อ

ห้องสมุดเคลื่อนที่เริ่มขยายพื้นที่ให้บริการไปยังจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างองค์การยูนิเซฟและท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ตนี้เป็นโครงการที่ดีที่ช่วยนำโลกแห่งการอ่านและการจินตนาการไปสู่เด็กด้อยโอกาสนับพันคน²⁴

อุปกรณ์การเรียนการสอนและทุนการศึกษา

มูลนิธิจินดาสุขร่วมกับโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและในภูมิภาคอื่น ๆ ที่ห่างไกลเพื่อจัดหาเครื่องแบบนักเรียน รองเท้า และอุปกรณ์การเรียนการสอนให้แก่เด็กนักเรียนด้อยโอกาส นอกจากนี้ มูลนิธิยังให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จำนวนมากเพื่อเป็นทุนในการเล่าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา ปัจจุบัน มูลนิธิยังหาทางที่จะช่วยเด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เพื่อให้ได้รับทุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือเพื่อศึกษาต่อในสายวิชาชีพ

24 ในช่วงต้นปี 2562 สำนักงานประจำประเทศไทยขององค์การยูนิเซฟจัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการขยายผลโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่

© UNICEF Thailand/Suracheth

การจัดหาน้ำสะอาดให้แก่พวกเขา

องค์การยูนิเซฟร่วมมือกับ Sati, Planet Water และ Thai Metal เพื่อนำระบบกรองน้ำเข้าไปยังห้องเรียนต่าง ๆ ของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” รวมทั้งชุมชนแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของเด็ก ตลอดจนความเป็นอยู่ที่ดีของครูและชุมชน ระบบการจัดการน้ำที่สะอาดและเชื่อถือได้นี้มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหน้าแล้งในปลายฤดูหนาวถึงต้นฤดูร้อน ซึ่งเป็นช่วงก่อนถึงฤดูมรสุมในช่วงเดือนมิถุนายน

© Kirk R. Person, 2018

การใช้เงินงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษาในรูปแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” สามารถช่วยประหยัดเงินให้แก่กระทรวงศึกษาธิการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินเดือนสำหรับบุคลากร การใช้เงินงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย เนื่องจากเงินค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าจ้างสำหรับบุคลากรนั้นมักจะคิดเป็นสัดส่วนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของเงินงบประมาณสำหรับการศึกษาของประเทศ²⁵

ทั้งนี้ หากว่า “ห้องเรียนหอยมบ้าน” ทั้ง 27 ห้องซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 – 2563 เป็นการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนแต่ละโรงเรียนแยกต่างหากจากกัน จะต้องมีผู้อำนวยการโรงเรียนทั้งสิ้น 27 คน แทนที่จะใช้ผู้อำนวยการโรงเรียนเพียงแค่ 4 คน จากข้อมูลสถิติของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เงินเดือนปัจจุบันของผู้อำนวยการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา และประมาณการเงินเดือนโดยเฉลี่ยของผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนเงินที่ใช้ไปกับผู้อำนวยการทั้งหมด 27 คนจะคิดเป็นเงินสะสมประจำปีเกือบ 12 ล้านบาท (400,000 เหรียญสหรัฐ) ที่เป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของเงินเดือนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ประโยชน์ของการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”

- สัดส่วนจำนวนนักเรียนต่อครูเหมาะสม ช่วยให้ครูสามารถเอาใจใส่กับนักเรียนแต่ละคนได้มากขึ้น
- เด็กมีกำลังใจในการไปโรงเรียนเนื่องจากยังสามารถพักอาศัยอยู่กับผู้ปกครองได้ (แทนที่จะต้องถูกส่งตัวไปพักอยู่ที่หอพักของโรงเรียนประจำซึ่งมาตรการคุ้มครองเด็กยังไม่มีประสิทธิภาพ หรือไม่มีมาตรการคุ้มครองเด็ก)
- เด็กแต่ละคนสามารถใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้มากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องเสียเวลาเดินทางเป็นระยะทางไกล ซึ่งบางกรณีจะต้องเดิน ทางผ่านพื้นที่ป่าเขาที่ยากลำบาก
- ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากชุมชน เนื่องจากผู้ปกครองอาสาช่วยเหลือ ในการบำรุงรักษาโรงเรียน และบ่อยครั้งยังให้อาหารแก่ครูผู้สอน
- ไม่มีการลาออกจากโรงเรียนในชั้นประถมศึกษา
- เด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในอัตราร้อยละ 100
- ผู้ปกครองและครู เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

ส่วนการประหยัดรายจ่ายในส่วนที่เป็นเงินเดือนของครูนั้นอาจกำหนดได้ยากกว่ากรณีของเงินเดือนผู้อำนวยการโรงเรียน ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนในชนบทของประเทศไทยมักจะมีครูหลากหลายประเภท และแต่ละประเภทก็มีฐานเงินเดือนแตกต่างกันด้วย “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทั้งสี่แห่งว่าจ้างข้าราชการครู 36 คน ครูอัตราจ้างของรัฐบาล 35 คน และครูตามสัญญาจ้างจากท้องถิ่นอีก 21 คน โดยมีเงินเดือนประจำปีรวมกันทั้งสิ้น 15.2 ล้านบาท (490,000 เหรียญสหรัฐ) จากกรณีศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 นั้น หากว่า “ห้องเรียนหอยมบ้าน” ทั้ง 27 ห้องเป็นการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนแต่ละโรงเรียนแยกต่างหากจากกัน จะต้องมีครูผู้สอนที่เป็นข้าราชการครูทั้งสิ้น 59 คน และมีเงินเดือนต่อปีรวมกันทั้งสิ้น 16.5 ล้านบาท (532,000 เหรียญสหรัฐ)²⁶ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ช่วยประหยัดเงินได้มากถึง 1.3 ล้านบาท (42,000 เหรียญสหรัฐ) เฉพาะที่เป็นเงินเดือนของครูในแต่ละปี

หากโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 27 โรงเรียนมีผู้ช่วยด้านการเงิน และผู้ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก/ อุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยแล้ว จะยังต้องใช้เงินงบประมาณอีก 4.5 ล้านบาท (145,000 เหรียญสหรัฐ) อย่างไรก็ตาม ค่อนข้างเป็นไปได้ยากที่โรงเรียนทั้ง 27 โรงเรียนจะมีตำแหน่งงานทั้งสองตำแหน่งดังกล่าว มีโอกาสที่ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือครูจะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวแทน โดยโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ใหญ่กว่าโรงเรียนอื่นจึงจะมีผู้ดูแลหรือผู้ช่วยด้านการเงิน อย่างไรก็ตาม ในกรณีสมมติดังกล่าวยังคงต้องใช้บุคลากรอย่างน้อยเป็นสองเท่าเมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” โดยในโรงเรียนเขตพื้นที่ศึกษานั้น จะใช้ผู้ช่วยด้านการเงิน 1 คน และผู้ดูแลสถานที่/อุปกรณ์การเรียนการสอน 5 คน และมีค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินเดือนประจำปีรวมทั้งสิ้น 1.34 ล้านบาท (43,000 เหรียญสหรัฐ) ดังนั้น จึงมีข้อเรื่องเกินจริงเลยหากจะประมาณการว่าการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ช่วยประหยัดเงินงบประมาณในแต่ละปีในส่วนที่เป็นเงินเดือนสำหรับตำแหน่งงานเหล่านี้ได้น้อยกว่า 1.2 ล้านบาท (39,000 เหรียญสหรัฐ)

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีการจัดสรรเงินทุนสนับสนุนในลักษณะที่แตกต่างจากโรงเรียนขนาดเล็กโรงเรียนอื่น ๆ ในด้านค่าใช้จ่ายด้านการเดินทาง การส่งเสริมกำลังใจให้แก่ครูผู้สอน และการฝึกอบรมครูผู้สอนในระหว่างการสอน ผู้อำนวยการโรงเรียนหมั่นเข้าเยี่ยมห้องเรียนทุกห้องที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลเป็นประจำ กล่าวคืออย่างน้อยสองครั้งต่อเดือน การเข้าตรวจห้องเรียนทุกห้องภายใต้การกำกับดูแลนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปางมะผ้าจะต้องเดินทางเป็นระยะทาง

25 ในปีพ.ศ. 2558 เงินเดือนสำหรับบุคลากรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 52.94 ของเงินงบประมาณสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ (ข้อมูลจากสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีพ.ศ. 2558)

26 จากข้อมูลสถิติของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ที่รายงานว่าเป็นเงินเดือนเฉลี่ยของข้าราชการครูคือเดือนละ 23,180 บาท

370 กิโลเมตร และส่วนใหญ่ต้องขับรถผ่านเส้นทางขรุขระในป่าเขาซึ่งหากเป็นช่วงมรสุมแล้วแทบจะผ่านไปได้ งบประมาณที่ต้องใช้เป็นค่าเดินทางในแต่ละปีสำหรับผู้อำนวยการโรงเรียนสี่คนสำหรับปีพ.ศ. 2562 – 2563 คิดเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 168,000 บาท (5,400 เหรียญสหรัฐ)

ครู “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ต้องทำงานในพื้นที่ห่างไกล มีทรัพยากรจำกัด การประชุมร่วมกันระหว่างครูทุกไตรมาสจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อช่วยให้ครูมีโอกาสได้พัฒนาด้านวิชาชีพ และช่วยให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน งบประมาณสำหรับการจัดการประชุมเหล่านี้ได้แก่เงินค่าใช้จ่ายในการเดินทางของครู อาหาร และที่พัก (แม้ว่าส่วนใหญ่ครูจะนำผ้าห่มมาเองและนอนบนพื้นห้องเรียน) เครื่องเขียน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ บางกรณีจะมีค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าใช้จ่ายในการเดินทางสำหรับผู้ที่ได้รับเชิญมาเป็นวิทยากรผู้ฝึกอบรม ครูรายงานว่าประโยชน์สูงสุดที่ได้รับจากการประชุมดังกล่าวนี้คือการได้แบ่งปันประสบการณ์กับเพื่อนครูด้วยกัน งบประมาณสำหรับการประชุมประจำปีของ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทั้งสี่โรงเรียนปีพ.ศ. 2561 – 2562 นี้คือ 192,000 บาท (6,200 เหรียญสหรัฐ) คิดเป็นเงินงบประมาณการประชุมสำหรับครูเพียงคนละ 2,100 บาท (68 เหรียญสหรัฐ) ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ข้าราชการครูสามารถขอรับเงินสนับสนุนได้มากถึงปีละ 10,000 บาท (320 เหรียญสหรัฐ) เพื่อเข้าร่วมการสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาด้านวิชาชีพ ดังนั้น เมื่อพิจารณาในแง่ของเงินงบประมาณ จะเห็นได้ว่าการประชุมของบุคลากร “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เป็นการฝึกอบรมที่ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานโดยมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่ามาก²⁷

หาก “ค่าใช้จ่ายพิเศษ” สำหรับการเดินทางของผู้อำนวยการโรงเรียน และการประชุมของครูนั้นนำมาจากเงินที่ประหยัดได้จากการต้องจ่ายเพิ่มเป็นค่าเงินเดือนสำหรับผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยด้านการเงิน และผู้ดูแลสถานที่/อุปกรณ์ (โดยไม่ต้องคำนึงถึงเงินเดือนครู ผลประโยชน์ หรือค่าใช้จ่ายด้านการพัฒนาวิชาชีพ) กระทรวงศึกษาธิการจะประหยัดเงินได้สุทธิ 12.84 ล้านบาท (67,000 เหรียญสหรัฐ)

แนวทางการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ยังช่วยให้ผู้ปกครองไม่ต้องแบกรับภาระ “ค่าใช้จ่ายแอบแฝง” ที่มากับการศึกษาแบบไม่คิดค่าธรรมเนียมซึ่งเป็นสิทธิตามกฎหมายของเด็กทุกคนในประเทศไทย จากข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ผู้ปกครองที่ต้องส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนที่อยู่นอกพื้นที่จะต้องใช้เงิน 800 บาท (26 เหรียญสหรัฐ) ต่อเดือนเป็นค่าหอพัก และอีกประมาณ 2,000 บาท (65 เหรียญสหรัฐ) ต่อเดือนเป็นค่าใช้จ่ายในการนำเด็กกลับบ้านในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ (ซึ่งหอพักส่วนใหญ่ปิด) ทำให้ผู้ปกครองเด็กที่เป็นเกษตรกรต้องแบกรับภาระทางการเงินจำนวนมาก และมีโอกาสที่จะทำให้เด็กออกจากโรงเรียนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เด็กยังต้องแบกรับภาระทางด้านจิตใจเนื่องจากต้องอยู่ไกลจากผู้ปกครอง และอาศัยอยู่ในหอพักที่มีกลไกการคุ้มครองเด็กอย่างจำกัด

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” นั้นช่วยประหยัดรายจ่ายเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านเงินงบประมาณรายการที่มีค่าใช้จ่ายตามปกติทั่วไป เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางของผู้อำนวยการโรงเรียนและการจัดการประชุมสำหรับบุคลากร ดังนั้น การคงรูปแบบการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ไว้และขยายผลต่อไปจึงสมเหตุสมผลในด้านการเงินการคลัง

© Chaiwee Khachonkhunthawadee 2018

27 สพฐ. จัดสรรเงินงบประมาณเพิ่มเติมจำนวน 250 บาท/ นักเรียน/ ภาคการศึกษาเพื่อเป็นเงินค่าใช้จ่ายสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ไม่ได้รับเงินสนับสนุนในส่วนนี้เนื่องจาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ถือเป็น “โรงเรียนขนาดกลาง” ที่มีนักเรียนเข้าเรียนเกินกว่า 120 คน

© UNICEF Thailand/2009/Chum

เรื่องราวของศศิธร จาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” สู่รั้วมหาวิทยาลัย

“หนูมาจากหมู่บ้านเล็ก ๆ ของชาวกระเหรี่ยงสะกอ เมื่อตอนที่เริ่มเรียนที่โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม หนูรู้คำไทยเพียงไม่กี่คำ ครูส่วนใหญ่มาอยู่พักเดียวก็ออกไปทำงานอื่นที่ดีกว่า

ตอนอยู่ชั้นป.3 ครูสุกฤตมาที่หมู่บ้านเรา ครูเป็นชาวกระเหรี่ยงเหมือนเรา ครูเลยอธิบายสิ่งต่าง ๆ เป็นภาษากระเหรี่ยง และภาษาไทยได้ และยังพูดคุยกับชาวบ้านได้ด้วย ปัจจุบัน ครูสุกฤตอยู่ในหมู่บ้านเรามาแล้ว 10 ปี และหนูยังไปขอคำแนะนำจากครูอยู่เลยล่ะ

พอเรียนจบชั้นป.6 หนูต้องการออกไปดูโลกภายนอกและหาโอกาสใหม่ๆให้ตัวเอง แต่พ่อแม่ของหนูยากจน นายพรชัย อุดมพณิชย ผู้อำนวยการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม จึงติดต่อมูลนิธิจินดาสุข เพื่อขอเงินทุนการศึกษาให้หนู ผู้อำนวยการเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้หนูประสบความสำเร็จล่ะ

หนูอยากให้มีวิธีการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวกระเหรี่ยงที่ดีกว่านี้ หนูไม่มั่นใจภาษาไทยของหนูมาหลายปี และพยายามที่จะไม่พูดในชั้นเรียน ตอนหนูอยู่ชั้นม.4 เพื่อนและหนูตัดสินใจว่าเราควรพยายามพูดภาษาไทยให้มากกว่านี้ และไม่ต้องคอยกังวลว่าคนจะล้อสำเนียงของพวกเรา

ตอนนี้หนูเรียนอยู่ชั้นปีที่ 1 ในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา หนูอยากเป็นครูสอนภาษาอังกฤษและกลับไปสอนหนังสือบนภูเขาเหมือนครูสุกฤตค่ะ”

© UNICEF Thailand/2008/Thomas

มองอดีต มองอนาคต

ความท้าทาย

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีอุปสรรคหลายประการในช่วงหลายปีที่มีการดำเนินโครงการ ส่วนใหญ่ปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ ความท้าทายที่สำคัญที่ครูและผู้จัดการศึกษากล่าวถึงได้แก่

- การทำให้เจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ตัวอย่างหนึ่งที่มีมีการกล่าวถึงคือเมื่อเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการจัดสรรอุปกรณ์การเรียนให้แก่โรงเรียน เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติตามนโยบาย “อุปกรณ์หนึ่งชิ้นต่อหนึ่งโรงเรียน” ดังนั้น หากกระทรวงศึกษาธิการ มอบชุดเครื่องเล่นโทรทัศน์ให้แก่โรงเรียนเพื่อใช้ในการรับสัญญาณถ่ายทอดการเรียนผ่านดาวเทียม แต่ละโรงเรียนจะได้รับชุดเครื่องเล่นโรงเรียนละหนึ่งชุดเพื่อให้ห้องเรียนทุกห้องใช้ร่วมกัน การจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวเป็นปัญหาเกี่ยวกับ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เนื่องจากห้องเรียนแต่ละห้องอาจอยู่ห่างกันตั้งแต่ 20 กิโลเมตรขึ้นไป ดังนั้น โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอปางมะผ้าที่มีห้องเรียนหยาบบ้านอยู่ห่างจากกันจำนวนหกห้องเรียน จึงควรได้รับชุดเครื่องเล่นโทรทัศน์หกชุด มิใช่หนึ่งชุด
- ศักยภาพในการจัดทำข้อเสนอขอรับทุนสนับสนุนและการลงนามในบันทึกความเข้าใจกับหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานอื่น องค์กรเอกชน มูลนิธิและบริษัทต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อไม่นานมานี้ โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจกับกระทรวงพลังงานของประเทศไทยเพื่อติดตั้งระบบผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ที่มีความทันสมัยมากขึ้นในห้องเรียนหลายห้องเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล
- การช่วยให้ผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เห็นคุณค่าของการศึกษาของบุตรหลาน ครูที่สามารถพูดภาษาแม่ของผู้ปกครองได้สามารถช่วยประสานทำความเข้าใจกับครอบครัวของเด็ก และยังสามารถช่วยกระตุ้นให้ชุมชนสนับสนุนด้านการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น
- การว่าจ้างและรักษาครูที่ดี ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพที่ยากลำบาก และมีความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและภาษา
- การผลิตสื่อการเรียนการสอนและแนวทางการสอนเพื่อช่วยเหลือเด็กชาติพันธุ์ในการเรียนภาษาไทย ปัจจุบัน ครูเป็นผู้แบกรับภาระในการปรับหลักสูตรมาตรฐานเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กนักเรียน หลักสูตรวิชาภาษาไทยจำนวนมากที่จัดทำขึ้นสำหรับโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลนั้นค่อนข้างมุ่งเน้นที่พัฒนาความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนตัวหนังสือ แต่ไม่ได้พัฒนาทักษะด้านการฟังหรือการพูดภาษาไทย²⁸

28 สื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยเพียงประการเดียวที่จัดทำขึ้นโดยใช้หลักการรับภาษาซึ่งมีความทันสมัยนั้นได้แก่หลักสูตร “ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์” ของ RILCA และ FAL

บทเรียนที่ได้รับ

บทเรียนที่สำคัญจากการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ซึ่งอาจเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนขนาดเล็กโรงเรียนอื่น ๆ ได้แก่

- **โรงเรียนในท้องที่ต้องมีอำนาจในการดำเนินการเป็นของตนเอง** ผู้อำนวยการของโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะนั้นต้องการความยืดหยุ่นในการพิจารณาว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของเด็กนักเรียนให้ดีที่สุดได้อย่างไร
- **ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก** ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนสามารถใส่ใจกับงานด้านธุรการได้มากกว่า โดยมอบหมายงานด้านการกำกับดูแลครู และปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้แก่ผู้ช่วยผู้อำนวยการได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องทำทั้งสองหน้าที่ อีกทั้งยังต้องให้กำลังใจแก่ครูผู้สอน ร่วมงานกับผู้บริจาค และดำเนินการเพื่อให้เด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้นได้เรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วย
- **จำนวนห้องเรียนต่อผู้อำนวยการ** จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” พบว่า การกำหนดให้ผู้อำนวยการโรงเรียนหนึ่งคนต้องรับผิดชอบห้องเรียน 4 – 6 ห้องเป็นสัดส่วนที่ดีที่สุด (ห้องเรียนแต่ละห้องมีเด็กนักเรียนตั้งแต่ 20 ถึง 40 คน)

“เด็กที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย เป็นภาษาแม่จะมีปัญหาหลายประการในการเรียนรู้ว่ามีประสิทธิภาพ และอาจถือเป็นกลุ่มที่ต้องการการเอาใจใส่และแพทยศาสตร์ด้านการพัฒนาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเด็ก กลุ่มอื่น ๆ โดยทั่วไปแล้ว เด็กเหล่านี้มีโอกาสสูงกว่ามากที่จะไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน มีผลการทดสอบความรู้ระดับประเทศต่ำ และมีโอกาสสูงกว่าเด็กทั่วไปที่จะออกจากโรงเรียน เราจำเป็นต้องใช้วิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากภาษา เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4 คือ การรับรองการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน”

นายโรมัส ดาวัน
ผู้แทน องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย

- **การว่าจ้างครู** เด็กชาติพันธุ์จะได้รับประโยชน์หากครูผู้สอนเป็นครูชาติพันธุ์ที่สามารถอธิบายเนื้อหาวิชา และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองของเด็กได้โดยใช้ภาษาแม่ภาษาเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กปฐมวัย
- **การบูรณาการภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น** ศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของวัฒนธรรมพื้นบ้านของเด็ก ได้แก่ ดนตรี การฟ้อนรำ การเล่าเรื่อง งานฝีมือ และความรู้ด้านพฤกษศาสตร์นั้นควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นทรัพยากรในการเรียนการสอนในชั้นเรียน
- **โรงเรียนไม่ควรละเลยการดำเนินการเพื่อให้เด็กได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา** ในปีพ.ศ. 2562 มีเด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เพียงหนึ่งในสามที่ได้ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษา (แม้ว่าภาครัฐจะมีกฎหมายในเรื่องดังกล่าวแล้วก็ตาม) ปัจจุบัน มีการทำบันทึกข้อตกลงกับโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงทำให้เด็กนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เข้าเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสัดส่วนร้อยละ 100
- **การศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัศึกษานั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม** ปัจจุบัน นักเรียน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทำคะแนนได้เข้าเรียนในชั้นอุดมศึกษา โดยนักเรียนทั้งห้าคนนี้ต้องได้คำแนะนำจากผู้อำนวยการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ของตนเพื่อให้มหาวิทยาลัยรับเข้าศึกษาต่อและเพื่อให้ได้รับทุนการศึกษา
- **การเรียนรู้จากเพื่อนครู** ครูและเจ้าหน้าที่ธุรการมักกล่าวว่าการที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับครูท่านอื่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ตนสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถในวิชาชีพได้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่กำกับดูแลโรงเรียนขนาดเล็กต้องช่วยอำนวยความสะดวกให้ครูสามารถประชุมพบปะกันได้บ่อยครั้ง (อย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อหนึ่งภาคการศึกษา) เพื่อช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และเพื่อจัดการฝึกอบรมในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนการจัดการฝึกอบรมในระหว่างที่เพื่อนครูด้วยกัน

จุดเชื่อมต่อทางด้านนโยบาย

เมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลไทยได้พัฒนานโยบายที่สะท้อนให้เห็นความตระหนักว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือและชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีความต้องการพิเศษ แตกต่างจากเด็กกลุ่มอื่น ๆ อันถือเป็นสัญญาณที่ดี

ในเดือนพฤษภาคม 2561 มีการออกกฎหมายโดยตราเป็นพระราชบัญญัติ เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)²⁹ ชื่อของกองทุนดังกล่าวมีความสำคัญ กล่าวคือ ในอดีต รัฐบาลพยายามให้คำจำกัดความคำว่า “ความเสมอภาค” ว่าหมายถึงการที่เด็กสามารถเข้าถึงการเรียนการศึกษาคือใช้หลักสูตรของประเทศ และมีครูผู้สอนเป็นครูที่ได้รับการรับรองจากส่วนกลาง เป้าหมายที่สำคัญของกสศ. คือการแก้ไขปัญหาคะเทาะที่เด็กชายขอบมีความต้องการด้านการศึกษาแตกต่างจากเด็กกลุ่มอื่น ๆ และเลิกใช้แนวทางการดำเนินการที่ถือเป็น “แนวทางเดียวใช้แก้ปัญหาได้ทุกปัญหา (One Size Fits All)” เพื่อสร้างความเสมอภาคในด้านการศึกษา โดยกสศ. จะมุ่งเน้นไปที่โรงเรียนขนาดเล็กที่เด็กไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ได้เพราะเหตุผลทางภูมิศาสตร์ เช่นนี้จะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถใช้และรักษานักเรียนด้านการศึกษาด้านต่าง ๆ อย่างยั่งยืนได้ง่ายกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารการศึกษาด้วยระบบราชการของประเทศ นอกจากนี้ กสศ. ยังมุ่งหานักเรียนจากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มาจากพื้นที่ห่างไกลและมีความสนใจที่จะเป็นครูเด็กนักเรียนเหล่านี้จะได้รับเงินทุนการศึกษา และได้รับการช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อให้เรียนจบวุฒิปริญญาตรี และกลับไปทำหน้าที่เป็นครูให้กับหมู่บ้านของตน จึงถือเป็นข่าวดีสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทย

นโยบายประจำปีของสพฐ. สำหรับปีงบประมาณพ.ศ. 2562 มีแผนการดำเนินการหลายประการที่ช่วยให้มีความหวัง มีการแยกเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย รวมทั้งเด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และเด็กที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งหรือเกาะนั้นออกมาต่างหากเพื่อให้สามารถดูแลได้เป็นพิเศษ รวมทั้งเพื่อการ “อนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น” ข้อ 3.2.2.3 ของนโยบายกำหนดให้มีการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมในการจัดการศึกษาเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กนักเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ ส่วนข้อ 3.2.2.6 กำหนดให้สพฐ. มีหน้าที่ “พัฒนาครูให้มีทักษะการสอนภาษาไทยให้เด็กที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่ 2”³⁰ นอกจากนี้ นโยบายของสพฐ. ดังกล่าวยังกำหนดให้สพฐ. มีหน้าที่ปฏิบัติตามแนวทางของคณะกรรมการอิสระเพื่อปฏิรูปการศึกษา โดยประธานคณะกรรมการของคณะกรรมการดังกล่าวยังได้แสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการอิสระเพื่อปฏิรูปการศึกษามุ่งสนับสนุนการศึกษาแบบพหุภาษาที่ใช้ภาษาแม่เป็นสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย³¹

ระบบการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” มีการว่าจ้างครูที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังมีประสบการณ์อันยาวนานในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยและผู้ปกครองของเด็ก อีกทั้งยังมีชื่อเสียงในด้าน “การคิดนอกกรอบ” ด้วยเหตุนี้ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” จึงสามารถช่วยนำวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ด้านเงินงบประมาณและนโยบายไปใช้ในการปฏิรูปด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสจำนวนมาก

“ในการกระทำที่ถูกต้อง
เกี่ยวกับเด็กนั้น
ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก
เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง
เป็นลำดับแรก”
ข้อ 3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

© UNICEF Thailand/2008/Thomas

29 The Nation, 2018b
30 สพฐ. พ.ศ. 2562
31 Suwanwela, 2018. The Annual Policy for Fiscal Year 2020 contains similar provisions.

ข้อเสนอแนะ

กว่า 14 ปีที่ผ่านมาการจัดการศึกษาแบบ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้มีส่วนได้เสียในภาคส่วนต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

- **การนำนโยบาย สพฐ. ประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2562 ไปใช้** องค์กรภาคเอกชน/ มูลนิธิต่าง ๆ รวมทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ ที่กำกับดูแลโรงเรียนสำหรับนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลร่วมกับ กสศ. จัดให้มีเวทีเสวนาเพื่อหาวิธีการในการนำแนวคิดต่าง ๆ ของ สพฐ. ตามที่ปรากฏในนโยบาย สพฐ. ประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2562 ไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลในระดับท้องถิ่น การดำเนินการนี้ควรรวมถึงการกำหนดให้มีนโยบายที่เอื้อให้โรงเรียนในท้องถิ่นมีอิสระในการว่าจ้างและฝึกอบรมครูที่มาจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอยู่ในท้องถิ่น เนื่องจากครูเหล่านี้มีวัฒนธรรมและภาษาแม่ภาษาเดียวกับเด็กนักเรียน
- **การเรียนการสอนแบบคละชั้น (Multi-grade)** การเรียนการสอนแบบคละชั้นเป็นรูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กหลายโรงทั่วประเทศ ครูต้องผ่านการฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้นเรียนในลักษณะดังกล่าว
- **การจัดลำดับความสำคัญในการอ่านสำหรับเด็กในวัยแรกเรียน** การประเมินผลความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน (Reading Test: RT) สำหรับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 นั้นใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดหาเด็กนักเรียนที่อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะอ่านหนังสือไม่ออกอย่างไรก็ตาม ควรส่งเสริมให้การพัฒนาทักษะการอ่านสำหรับเด็กในวัยแรกเรียนเพื่อให้เด็กสามารถคิดในเชิงสร้างสรรค์และเชิงวิเคราะห์ ตลอดจนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในทางการเรียนในระยะยาว ทั้งนี้ รวมถึงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและการฝึกอบรมครู

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

- **การจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐาน** โดยร่วมมือกับพันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเพื่อพัฒนาและจัดการทดสอบการจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐานในการเรียนการสอนในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมและในท้องถิ่นอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยครูบางรายมีภาษาแม่เดียวกับนักเรียนส่วนใหญ่
- **การเรียนการสอนวิชาภาษาไทย** ร่วมมือกับพันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกในการคัดเลือก ทดสอบ และฝึกอบรมครูผู้สอนในหลักสูตร “ภาษาไทยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์” ของ RILCA และ FAL
- **สิ่งอำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ** ดำเนินการเพื่อให้ครูทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการเรียนการสอน และโอกาสในการพัฒนาด้านวิชาชีพเพื่อใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพ
- **การเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา** สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรร่วมมือกับโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่เพื่อให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา
- **การสร้างเครือข่าย** เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาในพื้นที่สามารถช่วยหาและประสานงานเพื่อให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้ร่วมมือกับพันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอก รวมทั้งช่วยฝึกอบรมผู้อำนวยการโรงเรียนในการจัดทำบันทึกความเข้าใจ และการจัดทำข้อเสนอโครงการ เป็นต้น
- **ส่งเสริมให้มีชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ** จัดให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ห่างไกลมีโอกาสได้เรียนรู้จากเพื่อนครูด้วยกันและได้พบปะพูดคุยเพื่อให้ออกกำลังกายซึ่งกันและกัน
- **พัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้านการอ่าน** โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ขององค์กรยูนิเซฟแสดงให้เห็นว่าเด็กมีความสนใจอย่างมากที่จะอ่านหนังสือ เพื่อให้เด็กยังคงมีความสนใจอ่าน ควรจัดทำสื่อการอ่านที่แบ่งระดับชั้นของผู้อ่าน โดยให้จัดทำเป็นภาษาไทย และภาษาชาติพันธุ์ เพื่อช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะการอ่านได้อย่างเป็นระบบ ในกรณีนี้พันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาได้

พันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอก (องค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ องค์กรทางธุรกิจ และมหาวิทยาลัย)

- **การวางแผนทางการศึกษา** เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับ สพฐ. กสศ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 และองค์กรอื่นที่มีแนวคิดเช่นเดียวกันเพื่อพัฒนาแผนการศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 เพื่อใช้เป็นแบบจำลองด้านการจัดการศึกษาสำหรับจังหวัดแม่ฮ่องสอน (และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตอื่น ๆ ที่มีนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์)
- **ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและความมั่นคงของครอบครัว** เด็กกลุ่มชาติพันธุ์จากพื้นที่ห่างไกลพยายามเข้าเรียนในระบบการศึกษา เด็กจำนวนมากต้องอาศัยอยู่ที่โรงเรียนหรือหอพักของเอกชน มีโอกาสได้กลับไปเยี่ยมบ้านบ้าง พันธมิตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกสามารถร่วมมือกับนักจัดการด้านการศึกษาเพื่อพัฒนา “แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด” เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือทางสังคมและการคุ้มครองในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น
- **การสร้างเครือข่าย** ความร่วมมือระหว่างท็อปส์ซูเปอร์มาร์เก็ตและองค์กรยูนิเซฟในโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ หรือการร่วมมือระหว่าง Sati กับ Planet Water และ Thai Metal ในการจัดหาระบบกรองน้ำสำหรับห้องเรียนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” รวมทั้งชุมชนแวดล้อม หรือการสนับสนุนจากมูลนิธิจินตนาสุขในการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เพื่อให้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาและในระดับที่สูงขึ้นไป ตลอดจนความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐนั้นล้วนแต่สามารถสร้างผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ได้ การเพิ่มความร่วมมือสร้างเครือข่ายนี้จะช่วยให้ทราบความต้องการและร่วมมือกับเพื่อตอบสนองความต้องการได้

บทสรุป

ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 เป็นต้นมา “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดทำโครงการจัดการด้านการศึกษาซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา นั่นคือนำโอกาสทางการศึกษาไปสู่เด็กที่ด้อยโอกาสมากที่สุด และเด็กที่ถูกหลงลืมมากที่สุด ในราชอาณาจักรไทย “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ทำให้เด็กนับพันคนที่อาจจะ “ตกหล่นไป” ได้มีโอกาสเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา หรือประกอบอาชีพ ซึ่งทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่ใช่เพราะการที่พวกเขาได้เข้าศึกษาที่ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เด็กจำนวนมากรอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ การบังคับให้แต่งงานในขณะที่ยังเป็นเด็ก การใช้แรงงานเด็ก และอันตรายอื่น ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ต่อเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

© UNICEF Thailand/2015/Suracheth

“โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” เป็นตัวอย่างและสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่สำคัญให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กทุกแห่ง ทำให้เราได้รับบทเรียนว่าจะบริหารจัดการและสนับสนุนเงินงบประมาณให้แก่ระบบการศึกษาของประเทศได้อย่างไรเพื่อให้เด็กชายขอบได้รับประโยชน์สูงสุด ตลอดจนทำให้ได้ทราบความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ แทนที่จะมองว่าเป็นอุปสรรค เหล่านี้คือบทเรียนที่ช่วยเปลี่ยนรกรกระยะให้กลายเป็นห้องสมุด เปลี่ยนผู้อำนวยการโรงเรียนให้กลายเป็นผู้เดินทางไกล เปลี่ยนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสให้กลายเป็นครู เปลี่ยนเด็กที่ไม่มีหนังสืออ่านที่บ้านให้กลายเป็นนักอ่านที่มีความใฝ่รู้ ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นผลมาจากการคิด “นอกรอบ” และการนำนโยบายต่าง ๆ ที่มีความยืดหยุ่นไปใช้ปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ที่อาจจะถูกหลงลืม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 และพันธมิตรควรได้รับคำชมเชยที่ได้พยายามเป็นอย่างมากในการทำให้ความฝันเกี่ยวกับ “การนำโรงเรียนไปสู่เด็ก” กลายเป็นความจริง นอกจากนี้ยังควรชื่นชมกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยที่กำหนดนโยบายปีงบประมาณ 2562 และ 2563 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เป็นมิตรต่อเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งองค์การยูนิเซฟและพันธมิตรจากองค์กรภาคธุรกิจและบุคคลที่มีชื่อเสียงยังสามารถทำให้เด็ก ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับความสนใจในระดับประเทศได้ ผ่านการตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีทัศนคติแบบเหมารวม (Stereotype) ต่อเด็กกลุ่มชาติพันธุ์และการส่งเสริมให้สังคมไทยมีมุมมองที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันมากขึ้น

ครูอิวซึ่งเริ่มต้นจากการเป็น “ครูกลุ่มชาติพันธุ์” และสำเร็จการศึกษาเพียงระดับมัธยมศึกษาชั้น ป.ปัจจุบันเป็นข้าราชการครูที่ผ่านการรับรองให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ครูอิวคงเป็นผู้ที่กล่าวถึงประสบการณ์จาก “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ได้ดีที่สุด

“เด็กทุกคนมีค่า เป็นเหมือนอัญมณีหรือเพชรที่ยังมิได้เจียรไน รอให้ครูมาช่วยขัดเกลา ถ้าเราทุกคนทำหน้าที่ของเรา เด็ก ๆ ก็จะมีชีวิตที่สวยงามค่ะ”

เอกสารแนบท้าย ก: รายวิชาเอกของครู “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา”

	โรงเรียน เขตพื้นที่ การศึกษา อำเภอขุนยวม	โรงเรียน เขตพื้นที่ การศึกษา อำเภอปางมะผ้า	โรงเรียน เขตพื้นที่ การศึกษา อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน	โรงเรียน เขตพื้นที่ การศึกษา อำเภอปาย	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
ประถมศึกษา	7	3	7	4	21	28.8%
พลศึกษา	4	4	2	5	15	20.5%
เตรียมประถมศึกษา	5	3	1	2	11	15.1%
สังคมศึกษา	1	2	1	1	5	6.8%
คณิตศาสตร์		1	0	3	4	5.5%
คอมพิวเตอร์	2		1	0	3	4.1%
ภาษาไทย	1		1	1	3	4.1%
ภาษาอังกฤษ	1		1	0	2	2.7%
วิทยาศาสตร์	2	1			3	4.1%
เกษตรกรรม		1	0	0	1	1.4%
ธุรกิจ			1	0	1	1.4%
การศึกษาพิเศษ			1	0	1	1.4%
การศึกษาด้านอุตสาหกรรม				1	1	1.4%
กศน	1				1	1.4%
พุทธศาสนา	1				1	1.4%
รวมทั้งสิ้น	25	15	16	17	73	100.0%

เอกสารแนบท้าย ข: การประเมินความสามารถด้านการอ่าน

การประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน (Reading Test: RT) ที่จัดขึ้นในปีพ.ศ. 2556 แสดงให้เห็นว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 8 และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 4 ในโรงเรียนต่าง ๆ ของประเทศไทยยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ผลการทดสอบนี้ถือว่าเป็นเรื่องน่าตกใจสำหรับประเทศที่ได้กล่าวอ้างมาโดยตลอดว่ามีอัตราผู้รู้หนังสือของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 98 หรือสูงกว่านั้น นักสถิติของกระทรวงศึกษาธิการพบว่าเด็กส่วนใหญ่ที่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้นั้นมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (ชาวสทภาษาอังกฤษ พ.ศ. 2556) ด้วยเหตุนี้ ในปีพ.ศ. 2558 สพฐ. จึงได้จัดให้มีการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน (Reading Test: RT) ครั้งใหม่สำหรับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูผู้สอนทราบว่าเด็กนักเรียนคนใดบ้างที่มีปัญหาด้านการอ่านและเขียน และสามารถให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนเหล่านั้นได้³²

การประเมินความสามารถด้านการอ่านนั้นแตกต่างจากการทดสอบอื่น ๆ ของประเทศ โดยในทางทฤษฎีแล้ว เป็นการทดสอบที่มีได้มีลักษณะเป็นการแข่งขัน จะไม่มีการเปรียบเทียบผลการทดสอบระหว่างโรงเรียน (หรือจัดอันดับเฉลี่ยระดับประเทศ) อีกทั้งผลการทดสอบจะไม่นำไปเชื่อมโยงกับมาตรการจูงใจ (การเลื่อนขั้นหรือการขึ้นเงินเดือน) หรือลงโทษแต่อย่างใดทั้งสิ้น การที่เด็กนักเรียนต้องเข้ารับการประเมินผลปีละครั้งนั้น แสดงให้เห็นว่าสพฐ. ถือว่าปัญหาการไม่รู้หนังสือเป็นปัญหาร้ายแรง หัวข้อในการประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประเมินผลสำหรับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 นั้นแสดงให้เห็นว่าสพฐ. พยายามที่จะเตรียมความพร้อมให้เด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถเข้ารับการทดสอบด้านการอ่านของ PISA ได้ดียิ่งขึ้น³³

การประเมินผลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 นั้นแบ่งออกเป็นสองประเภท คือการอ่านและการเขียน แต่จะเปลี่ยนจุดเน้นในการอ่านและการเขียนไปตามการจัดประเมินครั้งต่างๆ โดยจะจัดอันดับนักเรียนตามผลการประเมินว่า “ดีมาก” “ดี” “น่าพอใจ” หรือ “ต้องปรับปรุง” ตามที่ปรากฏในข้อมูลสรุปผลการทดสอบจากโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมดังต่อไปนี้³⁴

ข้อมูลสรุปผลการประเมินความรู้ความสามารถในการอ่านระดับประเทศ แบ่งตามชั้นเรียน โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวม (ปีการศึกษา พ.ศ. 2561)

	หัวข้อในการทดสอบ	คะแนนเฉลี่ย	ดีมาก	ดี	น่าพอใจ	ต้องปรับปรุง
ป.1	การอ่านคำ	81.7%	●			
	การเขียนตามคำบอก	68.6%		●		
ป.2	การอ่านออกเสียง	67.9%		●		
	การอ่านเพื่อความเข้าใจ	47.4%				●
	การเขียนตามคำบอก	58.5%			●	
	การเขียนจากรูปภาพ	47.3%			●	

32 Person, forthcoming

33 การทดสอบความฉลาดรู้ด้านการอ่านของ PISA สำหรับประเทศไทยแสดงผลการทดสอบที่ไม่เป็นที่น่าพอใจมาเป็นระยะเวลาหลายปี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเด็กนักเรียนอายุ 15 ปีจำนวนหนึ่งในสามนั้นไม่รู้หนังสือ ดังนั้น ประเทศไทยอาจถอนตัวจาก PISA (Bangkok Post 2016a, 2018a)

34 นำข้อมูลมาจากการทดสอบของนักเรียนแต่ละคนใน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” แต่ละแห่งในการประเมินผลความรู้ความสามารถในการอ่านเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จัดขึ้น

	หัวข้อในการทดสอบ	คะแนนเฉลี่ย	ดีมาก	ดี	น่าพอใจ	ต้องปรับปรุง
ป.3	การอ่านออกเสียง	43.9%			●	
	การอ่านเพื่อความเข้าใจ	28.3%			●	
	การเขียนตามคำบอก	19.2%				●
	การเขียนเล่าเรื่อง	37.0%			●	
ป.4	การอ่านตามหลักวิชาภาษาไทย	40.4%			●	
	การอ่านเพื่อความเข้าใจ	38.3%			●	
	การเขียนสรุปใจความสำคัญ	56.5%		●		
	การเขียนเรื่องราวตามจินตนาการ	53.5%		●		
ป.5	การอ่านตามหลักวิชาภาษาไทย	46.5%			●	
	การอ่านเพื่อความเข้าใจ	49.4%			●	
	การเขียนสรุปใจความสำคัญ	63.8%	●			
	การเขียนเรื่องราวตามจินตนาการ	65.1%		●		
ป.6	การอ่านตามหลักวิชาภาษาไทย	40.7%			●	
	การอ่านเพื่อความเข้าใจ	51.2%		●		
	การเขียนสรุปใจความสำคัญ	61.4%		●		
	การเขียนเรียงความ	58.6%		●		

ทั้งนี้ ควรให้ความสนใจเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดผลการทดสอบ “ดีมาก” หรือ “ดี” ฯลฯ โดยจากหัวข้อการทดสอบทั้ง 10 หัวข้อ เด็กนักเรียนโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมมีผลการทดสอบ “เป็นที่น่าพอใจ” จำนวน 9 หัวข้อการทดสอบ คะแนนของชั้นเรียนคิดเป็นร้อยละ 28.3 ถึงร้อยละ 49.4 หมายความว่าเด็กยังคงตอบคำถามส่วนใหญ่ไม่ถูกต้อง สำหรับคะแนนการทดสอบการอ่านเพื่อความเข้าใจของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 28.3 ที่อยู่ในเกณฑ์ “เป็นที่น่าพอใจ” นั้น จะเห็นว่าการที่เด็กนักเรียนไม่เข้าใจเนื้อหาสิ่งที่อ่านมากกว่าร้อยละ 70 นั้นถือเป็นเรื่องยอมรับได้ ซึ่งถือว่าไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการทดสอบความสามารถในการอ่านเขียนที่มุ่งหาเด็กนักเรียนที่มีปัญหาในด้านการอ่านเขียน และเพื่อช่วยเหลือเด็กเหล่านั้น ผลการทดสอบเช่นนี้น่าจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าศร. ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นอย่างมากในเรื่องเกี่ยวกับลักษณะของการอ่าน และการประเมินความสามารถด้านการอ่าน

บรรณานุกรม

- Bangkok Post. (2015, June 26). Schools to cut class sizes. Retrieved January 29, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/606824/schools-to-cut-class-sizes>
- Bangkok Post. (2016a, December 8). Thai students plunge in PISA test rankings. Retrieved January 29, 2019, from <http://www.bangkokpost.com/news/general/1154113/thai-students-plunge-in-pisa-test-rankings>
- Bangkok Post. (2016b). O-Net scores better, but still failing. Retrieved January 29, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/learning/learning-news/906448/>
- Bangkok Post. (2016c, March 22). O-Net scores still disappoint. Retrieved January 28, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/1438387/o-net-scores-still-disappoint>
- Bangkok Post. (2017a, March 26). Matayom 3, Prathon 6 students fail O-NET subjects. Retrieved January 28, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/learning/advanced/1221560/matayom-3-prathon-6-students-fail-o-net-subjects>
- Bangkok Post. (2017b, June 6). Social science cut from two Onet exams from next year. Retrieved January 29, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/1263275/social-science-cut-from-two-onet-exams-from-next-year>
- Bangkok Post (2018a, June 22). Thailand threatens to quit Pisa test. Retrieved February 3, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/1489970/thailand-threatens-to-quit-pisa-test>
- Bangkok Post (2018b, September 21). Falling roll, staff numbers hit schools. Retrieved September 21, 2018, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/1543690/falling-roll-staff-numbers-hit-schools>
- Bangkok Post. (2018c, September 21). Parents urge end to “stressful” Grade 1 kids’ entrance tests. Retrieved September 21, 2018, from <https://www.bangkokpost.com/news/general/1543686/parents-urge-end-to-stressful-grade-1-kids-entrance-tests>
- Blundell, S. (2005). Yesterday’s schools. *New Zealand Geographic*, (76). Retrieved December 10, 2018, from <https://www.nzgeo.com/stories/yesterdays-schools/>
- Burns, M., & Lawrie, J. (2015). *Where It’s Needed Most: Quality Professional Development for All Teachers*. New York: Inter-Agency Network for Education in Emergencies. Retrieved January 29, 2019, from http://toolkit.ineesite.org/resources/ineecms/uploads/1162/Teacher_Professional_Development_v1.0_LowRes.pdf
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children’s Mother Tongue: Why Is It Important for Education? *ResearchGate*, 19(19), 15–20.
- Dooley, K. (2018). *Bilingual Education for Hmong Language Minority Children in Thailand*. Dallas: SIL International. Retrieved January 29, 2019, from https://www.sil.org/system/files/reapdata/14/26/15/142615799666989730480810519946391483979/ebook_70_Doolley_Bilingual_Education_Thailand.pdf
- Goodman, J. E. (2012). *Testing Thais: Establishing the Ordinary in Thai National Exams*. Cornell. Retrieved January 29, 2019, from <https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/31438/jeg294.pdf?sequence=1>
- Lathapipat, D. (2018). Inequalities in Educational Attainment. In G. W. Fry (Ed.), *Education in Thailand: An Old Elephant in Search of a New Mahout* (Vol. 42). Singapore: Springer.
- Mae Hong Son Provincial Education Office. (2017). *แผนพัฒนาการศึกษา (พ.ศ.2562-2565) จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. Mae Hong Son Provincial Education Plan (2019-22). Mae Hong Son.
- Mae La. (n.d.). Retrieved January 31, 2019, from <https://www.theborderconsortium.org/where-we-work/camps-in-thailand/mae-la/>
- Martin, S. (2000). *UNICEF in Thailand: A Journey of Fifty Years*. Bangkok: UNICEF Thailand Office and UNICEF EAPRO. Retrieved April 28, 2017, from https://www.unicef.org/thailand/UNICEF_in_Thailand_Fifty_Years.pdf

- Ministry of Education. (1982). *Hill Areas Education Project*. Bangkok: Ministry of Education and USAID.
- Nakhon Ratchasima school struggles with two teachers. (2018, September 7). Retrieved September 21, 2018, from <http://www.nation-multimedia.com/detail/breakingnews/30353968>
- Naw Khu Shee. 2017. “Bilingual Education and Ethnic Language Maintenance in Myanmar: A Study of Language-in-Education Policy and Practice in Karen Education Department’s Schools.” PhD Dissertation, Salaya, Thailand: Mahidol University.
- National Institute of Educational Testing Service (NIETS). Retrieved January 28, 2019, from <http://www.serviceapp.niets.or.th/onetmap/>
- Office of the Basic Education Commission. นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 Policy of the Office of the Basic Education Commission, Fiscal Year 2019 (2019).
- Person, K. R. (forthcoming). Language and the Early Childhood Agenda: The Impact of Preschool Mother Tongue Interventions on Hmong Children’s Grade 1 Thai Literacy Skills. *ARNEC Connections*, (13). <https://arnec.net/arnec-publications>
- Pracom, G. (2018, November 16). Personal interview.
- Prouty, R. (2009). Education for All Fast Track Initiative. In W. G. Brozo & E. G. Sturtevant (Eds.), *Beyond access: Effective reading for all. Report from the Sixth Annual Global Perspectives on Literacy* (Washington, DC). Retrieved February 13, 2017 from http://www.rti.org/sites/default/files/resources/5c-globalperspectivesreport2009_sflb_3_.pdf
- Provinces of Thailand. (2018). In *Wikipedia*. Retrieved December 10, 2018 , from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Provinces_of_Thailand&oldid=868161628
- Sawaengmongkon, Chapanit. 2014. “A Comparison of Standard Thai Achievement of Karen First Grade Students in Monolingual Thai, Informal Bilingual Thai-Karen, and Mother Tongue-Based Multilingual Education Classrooms.” PhD Dissertation, Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Sirindhorn, P. M. C. (2007). Development of Children and Youth in the Remote Areas. Presented at the Sino-Thai Seminar on Empowering Youth, Bangkok: Thailand: The Office of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn’s Projects. Retrieved September 23, 2018, from http://kanchanapisek.or.th/kp14/propagandise/book/thai_china_eng.pdf
- Sricharatchanya, H. (2017, December 21). UNICEF Thailand: Reading ambassadors promote reading in remote areas. Retrieved November 6, 2018, from <https://unicefthailand.blogspot.com/2017/12/reading-ambassadors-promote-reading-in.html>
- Suwanwela, C. (2018, September 7). *The Work of the Independent Education Reform Committee*. Presented at Bridge to a Brighter Future: Forum Disseminating Evidence on Mother-Tongue Based Education in Thailand, Ministry of Education.
- Te Aho o Te Kura Pounamu. (2018). In *Wikipedia*. Retrieved December 12, 2018, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Te_Aho_o_Te_Kura_Pounamu&oldid=827626502
- The Nation. (2014, September 23). Richest 0.1% own half of nation’s assets. *The Nation*. Retrieved December 10, 2018, from <http://www.nationmultimedia.com/detail/national/30243892>
- The Nation. (2018a, March 27). Poor O-Net results nationally – but then there’s Supawadi. Retrieved January 28, 2019, from <http://www.nationmultimedia.com/detail/national/30341839>
- The Nation. (2018b, May 15). New Equitable Education Fund ‘must break with past and collaborate.’ Retrieved January 26, 2019, from <http://www.nationmultimedia.com/detail/national/30345385>
- UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education. (2017, July 4). UN joins hands to improve livelihood conditions in Mae Hong Son. Retrieved December 10, 2018, from <https://bangkok.unesco.org/content/un-joins-hands-improve-livelihood-conditions-mae-hong-son>
- UNESCO Institute for Statistics, & UNICEF. (2005). *Children out of school: measuring exclusion from primary school*. Montreal: UNESCO Institute for Statistics.
- UNICEF Thailand. (2012, September 11). Hill tribe children get an education. Retrieved November 6, 2018, from https://unicefthailand.blogspot.com/2012/12/hill-tribe-children-get-education_7.html

- UNICEF Thailand. (2015, August 24). UNICEF Thailand: Small schools and quality education. Retrieved February 2, 2019, from <https://unicefthailand.blogspot.com/2015/08/small-schools-and-quality-education.html>
- UNICEF Thailand. (2018). *Bridge to a Brighter Tomorrow: The Patani Malay-Thai Multilingual Education Programme*. Bangkok: UNICEF Thailand. Retrieved November 5, 2018, from <https://www.unicef.org/thailand/reports/bridge-brighter-tomorrow>.
- UNICEF Thailand and National Statistical Office. (2016). Thailand 14 Provinces Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2015-2016. Retrieved November 5, 2018, from <https://www.unicef.org/thailand/reports/thailand-14-provinces-multiple-indicator-cluster-survey-mics-2015-2016>
- United Nations. (2019). *Thailand Migration Report 2019*. United Nations Thematic Working Group on Migration in Thailand.
- Werayutwattana, T. (2018, August 1). Chiang Mai Citylife - Education is Coming Home: How Chiang Mai is Taking a Lead in Education Reform. Retrieved August 22, 2018, from <http://www.chiangmaicitylife.com/citylife-articles/education-coming-homehow-chiang-mai-taking-lead-education-reform/>
- Wiboonuppatum, R. (2018, September 30). Personal interview.
- World Bank. (2015). *Wanted – A Quality Education for All in Thailand*. Washington, DC: World Bank Group. Retrieved September 21, 2018, from <http://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/wanted--a-quality-education-for-all-in-thailand>
- การศึกษาเชิงรุก | EasyLife2's Weblog. (2008, August 17). Retrieved November 6, 2018, from <https://easylife2.wordpress.com/tag/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%8A%E0%B8%B4%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%81/>
- การหารือด้านการศึกษาไทยร่วมกับองค์การยูนิเซฟ. (2013, August 28). Retrieved November 6, 2018, from <https://www.bic.moe.go.th/index.php/component/k2/item/2492-2013-10-14-23-08-53>
- ยิ่ง(พื้นที่)สูง..ยิ่งต้องสอน ‘สุรพันธ์ สืบพิภ’ นักการศึกษาเพื่อเด็กด้อย จากบล็อก โอเคเนชั่น oknation.net. (2008, November 16). Retrieved November 6, 2018, from <http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=354994>
- เรื่องเล่าจากยูนิเซฟประเทศไทย - ชีวิตกลางหุบเขาที่ขาดการศึกษา. (2012, August 14). Retrieved November 6, 2018, from <https://www.kafaak.com/2012/08/14/life-in-the-mountain-without-education-by-unicef-thailand/>
- โรงเรียนห้วยอมบ้าน | Blog สำหรับเด็ก. (2008, September 24). Retrieved November 6, 2018, from <https://educateworld.wordpress.com/tag/%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%AB%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99/>
- อะไรดีๆของโรงเรียนเขตฯ. (2009, November 13). Retrieved November 6, 2018, from <https://www.gotoknow.org/posts/313286>

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณบุคคลที่มีรายชื่อต่อไปนี้ที่ช่วยเหลือสนับสนุนในการจัดทำรายงาน (และต้องขอภัยเป็นอย่างสูงหากไม่สามารถระบุชื่อบุคคลได้ครบถ้วน)

องค์กรยูนิเซฟ ประเทศไทย ฮิวจ์ เคลานี, ดร. รังสรรค์ วิบูลอุปถัมภ์, ดร. รัชชัญญ์ ธรรมภรณ์พิลาศ, นภา จีวัน, เหมกานต์ ศรีจรัสสรยา

ข้าราชการสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการ “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” (ปัจจุบันและอดีต) อติยา จินวงค์, บริษัท ทิพนก, ดารารัตน์ ผิวผัน, โกศล ปราคำ, นรินทร์ รักสีขาว, พิเศษชัย ไชยสุภา, พรชัย อุดมพาศิษย์, ประเชษฐ์ มธุรส, พุฒชาติ จันทร์คำ, สมภูมิ ธรรมมายอดดี, วีระพันธ์ ใจแปง

ครูผู้สอน “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเคลื่อนที่ เอกชัย ศรีตา, อาทิตย์ ไทยประยูร, บุญญาพร ศรีสุวรรณ, ชัยวี ขจรคุณความดี, ดวงสมร อินทา, จันทร์เพ็ญ นภาประดาว, จันทร์สุดา ประกายแสงเพชร, จันทร์เพ็ญ สอาดจิตต์, กาญจนา กำไลทอง, เกตสิริน กันตวงค์, เกียรติพงศ์ กองแก้วสดี, กรนก จันทร์หัน, มณัฐยา นาวิรุฬรอด, มีชัย นันสุวรรณ, นันทภพ อมรไผ่ปัจ, ณรงค์ พันธบ้านชื่น, ณรงค์ วัฒนสินธุ์, ณัฐพล ศรีทิพย์, อนุชา พงศ์พันธุ์, พนตรี แก้วกล้า, ปาริชาติ มานพมณี, ภัทรพงศ์ เลอภา, ปิ่นวิเศษ มงคลวิไล, พรเลิศ สอาดจิตต์, ปรียาภรณ์ กำแก้ว, เสาวณีย์ โพธิ์คุ้มไพร, ศรีัญญา เล็กอึ้ง, สาวิตรี ดำรงสุศรี, สันจัย โรจน์ชีวิน, ศิริขวัญ เพ็ญจิตต์, สมชาย ดิสิงห์, สมศักดิ์ ชูจันทร์, สมศรี สกุลสิริวัฒน์, สุวรรณิ กองแก้ว, ศรีใจ วงศ์คำลือ, ศรีเพ็ญ วัฒนาไกรเวช, สุรัตน์ กรองบริสุทธิ์, สุธิดา ขอบวนาไพโรสน, สุธิดา โสภณพรต, สุธิดา ไตรสุวรรณ, สุทธิพร สวัสดิ์อวยพร, สุวรรณิ มีทรัพย์ถ้วน, ทัก สุกกุล, ธนกฤต ไตรสุวรรณ, ธงชัย เจริญพระธรรมดี, ทองคล จันทร์ประดม, อุบลวรรณ พ่วงฟู, วีชธร คำภีระ

ศิษย์เก่า “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ปาย เอ้, อัครราชย์ ลาวสาข, บุญญาลิต พนมปราย, จิราภรณ์ ปัญญาชัย, กานต์สุดา พนมปราย, เกศินี ดุจ, กฤตติยา ชัยยันกา, มณฑิรา ชัยยันกา, มวยแดง ทุนอี, มวยหอม ทุนอี, นุสดี แซ่เต่า, อรทัย แซ่เต่า, พิทักษ์ พนมปราย, พิจักษ์ จองขม้ง, พงพัฒน์ สิริอึ้ง, สราวุฒิ ชีวีมหา, สิริฉัตร นุริตรี, วิมลพร พิรุฒวิเศษ, วิทย์

ศิษย์เก่า “โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา” ขุนยวม ศศิธร ผูกพันธน์วคุณ, สิทธิชัย แลงามตา

กราฟฟิคดีไซน์ (ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ธนัท สุทธิชญากร

ผู้แต่ง เคิร์ก เพอร์สัน

ผู้พิสูจน์อักษร พุชการ์ ชาร์มา

ผู้แปล (ฉบับภาษาไทย) ทิพาจิต รอดเงิน

ขอขอบคุณคุณดารารัตน์ ผิวผัน ผู้อำนวยการโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอขุนยวมที่กรุณาอดทนตอบคำถามต่างๆ ของผู้เขียน และช่วยเหลือในการจัดเตรียมข้อมูลสถิติและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลติดต่อ

องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย
19 ถนนพระอาทิตย์
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
10200

โทรศัพท์: +66 2 356 9499
โทรสาร: +66 2 281 6032
อีเมล: thailandao@unicef.org

Facebook: facebook.com/unicefthailand
Twitter: twitter.com/unicef_thailand
IG: @UNICEF_Thailand
LINE: UNICEF Thailand
Youtube: youtube.com/unicefthailand
Website: www.unicef.or.th

เพื่อการบริจาค

โทรศัพท์: +66 2 356 9299
โทรสาร: +66 2 356 9229
อีเมล: psfrbangkok@unicef.org